

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011–2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lukáš Andrič

Sociální práva - historický vývoj, základní dokumenty a jejich ochrana v současné EU

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2011-2014

DIPLOMA THESIS

Lukáš Andrič

Social Rights – Historical Development, Basic Documents and their Protection in the Current EU

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. JUDr Jakub Rákosník Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 30. 5. 2014   Lukáš Andrič .....

Poděkování

Dříve, než se seznámíte s obsahem samotné práce, bych rád poděkoval vedoucímu práce Doc. PhDr. JUDr. Jakubu Rákosníkovi Ph.D. za odborné vedení.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou ochrany základních práv v Evropské unii. Kriticky hodnotí význam základních práv v prostředí soudobé Evropské unie prostřednictvím interpretace právních pramenů. Teoretické poznatky plynoucí z analýzy primárních právních pramenů Evropské unie a dalších unijních i mimounijních dokumentů jsou využity k zodpovězení otázky jak je ochrana základních práv v Evropské unii zabezpečována. Závěrečná kapitola diplomové práce je věnována diskusi implementace Listiny základních práv a svobod EU a problematice možného sjednocování oblasti základních práv v rámci Evropské unie.

Klíčová slova

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, Evropská unie, jednotný evropský standard, katalog základních práv, Listina základních práv a svobod EU, ochrana základních práv, primární právo, smlouvy, základní práva

Annotation

Presented Thesis deals with the topic of the protection of fundamental rights in the European Union. It critically evaluates the importance of fundamental rights in the contemporary environment of the European Union through the interpretation of legal sources. Theoretical findings learned from the analysis of the primary sources of EU law and other EU and non-EU documents are used to answering questions of which way is the protection of fundamental rights in the European Union ensured. The final chapter of the Thesis deals with the discussion of the implementation of the Charter of Fundamental Rights of the EU and the issue of a possible unification of fundamental rights in the European Union.

Key words

Catalog of Fundamental Rights, European Union, Fundamental Rights, Primary Law, Protection of Fundamental Rights, The European Convention for the Protection of Human Rights and Freedoms, The Charter of Fundamental Rights of the EU, Treaty, Unitary European Standard

OBSAH

ÚVOD	9
1 POJETÍ LIDSKÝCH PRÁV	13
1.1 TERMINOLOGICKÉ UKOTVENÍ POJMU ZÁKLADNÍ LIDSKÁ PRÁVA.....	13
1.2 VYMEZENÍ POJMU V JUDIKATUŘE.....	14
2 LIDSKÁ PRÁVA – HISTORICKÝ EXKURZ	17
3 LIDSKÁ PRÁVA VE 20. STOLETÍ	20
3.1 HLAVNÍ PRAMENY OCHRANY ZÁKLADNÍCH PRÁV NA MEZINÁRODNÍ SCÉNĚ.....	21
3.2 LIDSKÁ PRÁVA V EVROPSKÉM PROSTORU – INSTRUMENTY RADY EVROPY.....	25
3.3 GENEZE SYSTÉMU OCHRANY ZÁKLADNÍCH PRÁV V EVROPSKÉ UNII.....	30
3.3.1 <i>Základní práva vyplývající z judikatury Evropského soudního dvora</i>	30
3.3.2 <i>Charta základních sociálních práv pracovníků</i>	34
3.3.3 <i>Lidská práva ve vnějších vztazích Evropské unie</i>	35
3.3.4 <i>Smluvní zakotvení ochrany základních práv v Evropské unii</i>	36
4 OCHRANA ZÁKLADNÍCH PRÁV V SOUČASNÉM PRÁVNÍM ŘÁDU EVROPSKÉ UNIE	41
4.1 LISABONSKÉ REFORMY V OBLASTI ZÁKLADNÍCH PRÁV.....	42
4.2 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD EVROPSKÉ UNIE.....	45
4.3 VAZBA EVROPSKÉ LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV K EVROPSKÉ ÚMLUVĚ O LIDSKÝCH PRÁVECH.....	50
4.4 PŘISTOUPENÍ EVROPSKÉ UNIE K EVROPSKÉ ÚMLUVĚ O LIDSKÝCH PRÁVECH (PRÁVNÍ ZÁKLAD).....	52
5 PRÁVNÍ PROSTŘEDKY OCHRANY ZÁKLADNÍCH PRÁV V ŘÁDU EU	56
5.1 SOUDNÍ MECHANISMY.....	56
5.2 MIMOSOUDNÍ MECHANISMY.....	58
6 DISKUSE – ZÁKLADNÍ PRÁVA V EVROPSKÉM PROSTORU	60

6.1 DVOUKOLEJNOST OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV NA NADNÁRODNÍ ÚROVNI.....	60
6.2 UNIVERZÁLNÍ UNIJNÍ PRÁVO VERSUS ÚSTAVNÍ SYSTÉM OCHRANY ZÁKLADNÍCH PRÁV	61
6.3 APLIKACE CHARTY EU V PRAXI.....	63
ZÁVĚR.....	67
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	70
SEZNAM PŘÍLOH.....	75
PŘÍLOHA A.....	I
PŘÍLOHA B.....	VI
PŘÍLOHA C.....	X

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce je věnována tématu ochraně základních práv na evropském kontinentu – v rámci fungování Evropské unie. Ta sice v dlouhodobé perspektivě představuje nový fenomén, v některých oblastech prosazuje jako grant určité společné standardy, jako příklad jedné takové oblasti lze uvést právě ochranu základních práv.

Zejména v posledních letech můžeme sledovat nebývalý rozmach lidskoprávní politiky, lidská práva patří mezi nejsledovanější oblasti Evropské unie i všech jejích členských států, neboť se jedná o standardy umožňující všem lidem zachování důstojnosti, úcty a prožití spokojeného života.

Téma práce jsem si vybral, protože mě zajímá otázka garance lidských práv (týkají se každého z nás), fungování mechanismů jejich ochrany a spojitost mezi Evropským a unijním mechanismem ochrany základních práv.

Cílem této práce je kriticky zhodnotit význam základních práv v prostředí soudobé Evropské unie prostřednictvím interpretace právních pramenů.

Jakkoliv by se mohl zdát historický exkurz vztahující se k problematice základních práv Evropské unie zbytečný, je nutné si uvědomit, že jeho současná podoba byla utvářena historickým vývojem evropské integrace. Z tohoto důvodu, je poté, co je čtenář v první kapitole seznámen s terminologickým ukotvením pojmu základní práva, přistoupeno k výkladu geneze oblasti lidských práv tak, jak se vyvíjela do konce 20. století.

Lidská práva tak, jak jsou dnes v Evropské unii aplikována, nepředstavují záležitost, která sama o sobě vznikla v rámci fungování Evropské unie. Ochrana lidských práv byla po druhé světové válce v gesci Organizace spojených národů, postupně se začal vytvářet také evropský mechanismus a následně mechanismus ochrany základních práv Evropské unie. Při výkladu ochrany lidských práv ve 20. století práce z těchto skutečností vychází, tedy neomezuje se pouze na výklad problematiky základních práv v Evropské unii, ale stručně seznamuje také se zá-

kladními dokumenty OSN a Rady Evropy. Tento způsob výkladu je důležitý, neboť poukazuje na skutečnost, že ochrana základních práv na mezinárodní, evropské a unijní úrovni je propojena.

Po seznání s tím, jaká práva existují a na jakých úrovních jsou chráněna, je ve čtvrté kapitole přistoupeno k analýze základních práv v současném právním řádu Evropské unie. Tato kapitola je zaměřena především na oblast primárního práva, které stanovuje obecný rámec fungování ochrany základních práv, zabývá se problematikou přijetí Listiny základních práv a svobod Evropské unie tak, aby bylo možné odpovědět na otázku, co tento dokument v oblasti ochrany základních práv přinesl a jaké jsou jeho účinky ve vztahu k institucím Evropské unie, k členským státům a k jednotlivcům.

Čtvrtá kapitola se zároveň věnuje rozsahu zaručených práv na Evropském kontinentu vzhledem k existenci dvou paralelních standardů, vycházejících z Evropské úmluvy o lidských právech a z Evropské listiny základních práv a svobod. Odpovězeno je prostřednictvím této kapitoly také na otázku, na jakém právním základu je možné přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o lidských právech a zda je tento krok vůbec žádoucí a realizovatelný.

Normy unijního práva by samy o sobě neplnily svůj účel, pokud by vedle nich neexistoval také mechanismus pro vynucení jejich dodržování. S těmito (právními) mechanismy kontroly seznamuje stručně pátá kapitola.

Implementace Listiny základních práv a svobod EU do primárního práva Evropské unie vyvolala u odborné veřejnosti diskusi o tom, zda se stávající standard ochrany základních práv na komunitární úrovni nějakým zásadním způsobem změnil. Diskusi na toto téma je věnována část šesté kapitoly. Podle některých odborníků zároveň existují dobré důvody k tomu, aby národní ústavní soudy ne-rezignovaly na svou roli strážců ochrany ústavnosti. Pro a proti tohoto tvrzení v kontextu federalizačního směřování současné Evropské unie je diskutováno ve druhé části šesté kapitoly.

Zachytit a analyzovat současný stav lidskoprávní problematiky na úrovni Evropské unie není možné bez studia dokumentů primárního práva Evropské unie (za-

kládací Smlouvy, jejich revize a protokoly, Listiny základních práv a svobod, EU a vysvětlení) a dalších zdrojů, na základě kterých je systém ochrany lidských práv na mezinárodní a evropské úrovni budován. Tyto dokumenty jsou všechny k dispozici na internetu.

Dále bylo při zpracování diplomové práce využito poznatků českých i zahraničních autorů, kteří své poznatky shrnuli buď formou příspěvků do odborných publikací či sborníků, nebo do samostatných publikací. Za všechny autory je možné jmenovat alespoň publikaci českého právníka Bohumila Pikny nazvanou *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva*¹, ve které se autor zabývá problematikou vnitřní bezpečnosti Evropské unie, v jedné z kapitol též analyzuje ochranu základních práv v Unii.

Výkladu ochrany lidských práv se v knize nazvané *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*² věnuje další český právník – Pavel Šturma, který se prostřednictvím uvedené publikace snaží podat co nejúplnější přehled instrumentů k ochraně lidských práv na mezinárodní a evropské úrovni.

Z publikací zahraničních autorů bylo čerpáno například z knihy Andrew Oppenheimer nazvané *The Relationship Between European Community Law and National Law: The Cases*³, která představuje rozsáhlou sbírku soudních rozsudků zabývajících se vztahem mezi právem Evropského společenství a vnitrostátními právními předpisy členských států.

Účinky evropských primárních i sekundárních předpisů v různých oblastech práva, analyzují v publikaci plně aktualizované na základě Lisabonské smlouvy na-

---

¹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. 3. rozšířené vyd. Praha: Linde, 2012. 435 s. ISBN 978-80-7201-889-5.

² ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. doplněné vyd. Praha: Beck, 2010. 170 s. ISBN 978-80-7400-318-9.

³ OPPENHEIMER, Andrew. *The Relationship between European Community Law and National Law*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 732 p. ISBN 978-05-21630-98-6.

zvané *EU Law: Text, Cases, and Materials*⁴ přední experti na evropské právo - Paul Craig a Gráinne De Búrca.

---

⁴ CRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. 1st. ed. Oxford: Oxford University Press, 2011. 1320 p. ISBN 978-01-995-7699-9.

TEORETICKÁ ČÁST

1 POJETÍ LIDSKÝCH PRÁV

V současné Evropské unii jsou lidská práva považována za všeobecně platná a nedělitelná. Jsou prosazována uvnitř jednotné Evropské unie, i navenek, vůči třetím zemím, aniž by se Unie snažila přebírat pravomoci jednotlivých členských států.

V rámci svého fungování Evropská unie realizuje různé politiky (bezpečnosti, sociální, hospodářskou, měnovou atd.), při kterých klade důraz na dodržování základních lidských práv, na dodržování práv politických (např. svoboda tisku, svoboda slova, svoboda shromažďování, volební právo apod.), sociálních (právo na sociální zabezpečení, právo na ochranu zdraví apod.) i kulturních (např. právo na vzdělání).

1.1 Terminologické ukotvení pojmu základní lidská práva

Vnitrostátní i mezinárodní prameny práva užívají v souvislosti s lidskými právy různé pojmy, například ‚lidská práva‘, ‚základní práva‘, ‚základní lidská práva‘, ‚základní svobody‘ aj.

V kontextu práce je třeba rozlišit termíny ‚lidská práva‘ a ‚základní (lidská) práva‘. Lidská práva lze chápat jako práva a oprávnění jednotlivce, která zajišťují svobodu a důstojnost člověka, jako práva s institucionálními zárukami.⁵

Pojem základní práva (nebo též základní lidská práva, jedná se o právo, vztahující se k člověku) zdůrazňuje přirozenoprávní základ člověka, což znamená, že se základními právy se člověk narodí a jsou tudíž od počátku jeho života součástí jeho osobnosti. Lidem tato práva neuděluje stát, jejich existenci pouze uznává a zavazuje se je nejen garantovat a respektovat, ale také chránit.⁶

---

⁵ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 12.

⁶ SVATOŇ, Jan., FILIP, Jan. *Státověda*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 166.

Na pojem základní práva lze tedy nahlížet jako na ta práva, od kterých jsou ostatní lidská práva odvozena. V praxi toto rozlišení respektuje ústavní právo i právo mezinárodní. Základní práva jsou zde ostatním právům hierarchicky nadřazena a představují základní nezměnitelné hodnoty, bez kterých by demokratické státní zřízení nemohlo existovat. Toto rozlišení je respektováno od počátku zaváděním institutu lidských práv do mezinárodně i národně platných norem, již např. Weyer základní práva nazýval programovými větami a označil je titulem ‚monolog zákonodárce‘.⁷

1.2 Vymezení pojmu v judikatuře

Ačkoliv různé disciplíny vymezují pojem základní práva různě, obvykle se tyto definice shodnou na tom, že se jedná o nárok člověka na něco základního, na něco, co představuje nezbytnou součást života. Právní věda základní práva prezentuje následovně: *„Jedná se o obecně závazná pravidla chování jednotlivců, právnických osob, občanů státu zaručovaná a sankcionovaná státní mocí směřující k uskutečňování a reprodukci zvláště významných kvalit lidského života, které určují podstatu dané společnosti a státu.“*⁸

Vymezení pojmu základní práva lze konstruovat na základě poznatků teorie, ústavních řešení či judikatury Ústavního soudu.⁹ Základní práva jsou charakteristická následujícími znaky:

- jsou ústavně zaručená¹⁰, to znamená, že je jimi vázána moc zákonodárná, výkonná i soudní;

---

⁷ WEYER, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937, s. 66.

⁸ BLAHOŽ, Josef. *Sjednucující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: Aspi, 2005, s. 12.

⁹ FILIP, Jan. K pojmu základního práva nebo svobody z hlediska jednoho nálezu Ústavního soudu. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1995. roč 134, č. 8, s. 771 – 782.

¹⁰ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, čl. 87 odst. 1 písm. d).

- *mají povahu subjektivního veřejného práva*, což vypovídá o tom, že vyjadřují vtaž mezi jednotlivcem a státem, kde jednotlivec je jejich nositelem a stát adresátem;
- *mají zvláštní obsah* – vznikají na základě ustanovení ústavního pořádku nebo na základě mezinárodní smlouvy¹¹, nikoli z určitého právního vztahu vzniklého na základě právního úkonu nebo aktu v odvětvích soukromého práva;
- *nelze s nimi disponovat jinými právními úkony* – základní práva jsou nezadatelná a nezcizitelná¹², z čehož se vyvozuje, že je na základě nějaké smlouvy mezi jedincem a veřejnou mocí není možné stanovit odlišně; je proto stanoveno, že základní práva jsou pro všechny stejná;

---

¹¹ Tamtéž, čl. 10

¹² Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, čl. 1 a 3 odst. 1.

- vůči státu je možné je vymáhat prostřednictvím nezávislé soudní moci¹³ a jsou bezprostředně závazná¹⁴.

Pojem základní práva je užíván ve dvojím významu, jednak jako tzv. ‚tvrdé jádro lidských práv‘, které v sobě zahrnuje klasické svobody, které jsou vlastní samotné důstojnosti člověka¹⁵, jednak ve spojitosti s jejich regulací na mezinárodně-právní úrovni. V tomto případě pojem základní práva označují lidská práva a svobody, které jsou zakotveny v mezinárodních smlouvách a dalších normách mezinárodního práva a v právu Evropské unie.

---

¹³ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, čl. 4.

¹⁴ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, čl. 1. odst. 1. a č. 85 odst. 2).

¹⁵ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 12.

2 Lidská práva – historický exkurz

Lidská práva jsou spojena s historií lidské civilizace, provází ji od počátku její existence a souvisí s jejím rozvojem.

Již zásady obsažené v biblickém Desateru v sobě zahrnují poselství úcty a respektu k člověku a k jeho životu a majetku – to může být považováno za jakýsi zárodek lidských práv tak, jak je známe dnes. Odkaz na lidská práva lze vysledovat dále u řeckých filozofů. Například Platón, který svět ve své filozofii chápal jako svět dobra, a jehož učení vycházelo mj. z etiky, v díle *Politeia* popsal stát, který je tvořen skupinami obyvatel, kterým náleží konkrétní povinnosti, ale také práva.¹⁶

Antičtí sofisté rozlišovali práva přirozená, která existují odjakživa, od narození (například právo na život, které existuje před vznikem státních útvarů) a práva pozitivní, která jsou výsledkem zákonodárných procesů (tedy zákony, podmínkou jejichž vzniku je existence státu). Středověké právo vycházelo z principu *Od Boha je král a od krále je zákon* (myšlenka „Stát jsem já“ například často uplatňoval francouzský král Ludvík XIV.).¹⁷

Bezesporu nejvýznamnějším dokumentem se ve vývoji lidských práv ve starověku stala *Magna charta libertatum*, neboli Velká listina práv a svobod - anglický právní dokument vydaný roku 1215, na jehož základě byly omezeny některé panovníkovy pravomoci a taxativně vymezoval vybraná práva lidí. Tento dokument sice nijak výrazně práva panovníka neomezoval, ale stala se důležitým symbolem pro ty, kteří usilovali, aby i jednání panovníka podléhalo zákonům.¹⁸

Vývoj problematiky lidských práv ale významně ovlivnil až příchod nových filozofických, ekonomických a politických směrů, ve kterých se začala problematika lidských práv uplatňovat v mnohem větší míře než kdykoliv předtím. Lidská práva

---

¹⁶ JŮVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 1995, s. 7.

¹⁷ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. Praha: Professional Publishing, 2011, s. 12.

¹⁸ Tamtéž, s. 14.

nejdříve začali zmiňovat významní filozofové a politologové, jako byl např. Thomas Hobbes či John Locke, kteří zmiňovali koncepci přirozených lidských práv.¹⁹

Práva člověka v novověku již nebyla odvozována od příslušnosti k určité společenské skupině, ani od vztahu k bohu, byla založena jednoduše na existenci člověka jako takové. Do právních řádů jednotlivých států se idea lidských práv ale dostala až ve 2. polovině 18. století, jako důsledek vzniku nových států (např. Prohlášení nezávislosti Spojených států amerických, 1776) a revolučních změn (např. francouzská Deklarace práv člověka a občana, 1789).²⁰

V důsledku vývoje lidské společnosti došlo k utváření dvou základních právních teorií (tzv. právní dualismus), které významným způsobem ovlivnily i další vývoj v oblasti lidských práv. Jedná se o:

1. *Teorii pozitivněprávní*, jejíž zájem se soustředil pouze na platné právo. Za právo podle této teorie mohou být uznávány pouze právní normy, tedy zákony, které vytvořil člověk. Tato teorie byla velmi rozšířená v 19. století a zcela odmítala širší podstatu práva.
2. *Teorie přirozenoprávní*, která připouštěla, že vedle pozitivního práva (tedy vedle norem, které vytvořil člověk, a které působí v určitém státě), existují právní principy odvozené od lidské přirozenosti, tedy principy na lidském konání nezávislé. V tomto pojetí jsou lidská práva chápána jako práva nezadatelná a nezadatelná, práva, která každému člověku přísluší od přírody, nezávisle na vůli státu.²¹

Největší důraz v historii začal být ale na existenci lidských práv kladen až ve 20. století po druhé světové válce. Prohlubován začal být jejich koncept i jejich formulace, oblast lidských práv se stala středem zájmu západního světa a jako taková se dostala i do popředí mezinárodního zájmu.

---

¹⁹ PŘIBÁŇ, Jiří. *Sociologie práva: Systémově teoretický přístup k modernímu právu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996, s. 27.

²⁰ ŠIMÁK, Jiří. Lidská práva - od historie do současnosti. *Zdravotně sociální vědy*. 2005, č. 7.

²¹ ŠIMÁK, Jiří. Lidská práva - od historie do současnosti. *Zdravotně sociální vědy*. 2005, č. 7.

3 Lidská práva ve 20. století

Z předchozí kapitoly vyplynulo, že v minulosti, tedy přibližně do začátku 20. století, představovala lidská práva oblast, kterou spravovaly výhradně jednotlivé státy. Požadavek právního zajištění lidských práv na mezinárodní úrovni se začal objevovat až mezi dvěma světovými válkami jako důsledek vyššího stupně uvědomění a organizovanosti demokratických sil národních států, čemuž samozřejmě odpovídaly také zvýšené nároky obyvatelstva na dodržování lidských práv.

Potočný upozorňuje, že v tomto období se poptávka po zvýšené míře dodržování lidských práv projevila jen na některých úsecích, především v oblasti pracovních podmínek, v oblasti postavení žen a dětí, v oblasti ochrany menšin apod.²²

Požadavek na výraznější rozvoj ochrany lidských práv na mezinárodní úrovni s sebou ale přinesly teprve události druhé světové války (hrubé porušování základních práv). Vznikla nová koncepce základních práv, která, jak tvrdí Potočný a Ondřej, „byla charakteristická tím, že respektování lidských práv má úzkou spojitost s udržením a zajištěním mezinárodního míru a bezpečnosti, neboť se ukázalo, že státy, které potlačují lidská práva ve svých zemích, bývají obvykle agresivní i navenek“.²³ Navíc se v praxi ukázalo, že lidská práva, která dosud jednotlivé národní státy deklarovaly, měla pouze formální charakter (nebyla během druhé světové války naplněna) a proto bylo třeba, aby byla podstata lidských práv tak, jak byla dosud chápána, rozšířena.

Dosud byla totiž lidská práva chápána jako práva osobní a politická, a jako taková nemohla bez dalších důležitých práv, mezi které patří například práva hospodářská, kulturní a sociální, fungovat.

Toto nové pojetí bylo na mezinárodní úrovni zakotveno v roce 1945 – na zahajující konferenci Organizace spojených národů tehdy byla přijata Charta OSN,

---

²² POTOČNÝ, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, s. 94.

²³ Tamtéž.

která z obecné povinnosti států zachovávat základní lidská práva a spolupracovat při jejich ochraně, učinila společný cíl fungování organizace.²⁴

3.1 Hlavní prameny ochrany základních práv na mezinárodní scéně

Ochrana základních lidských práv se po druhé světové válce stala na mezinárodní scéně jedním ze stěžejních témat, a přesto, že do Charty OSN nebyla (kvůli neochotě velmocí) začleněna samostatná Mezinárodní listina práv, odkaz na lidská práva se dostal do Preambule tohoto dokumentu (ve které je odkazováno na víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů a žen, velkých i malých národů²⁵) a do šesti dalších článků.²⁶

Ustanovení o základních právech v Chartě OSN ale byla příliš obecná, proto byla dosavadní rámcová opatření jednotlivými členskými státy rozvíjena, konkretizována a kodifikována prostřednictvím dalších mezinárodních úmluv a deklarácí. Postupně tak například vznikly:

- *Všeobecná deklarace lidských práv* (rok 1948): Vedle úvodního prohlášení, ve kterém stojí, že každý jedinec a orgány společnosti se mají snažit prostřednictvím vyučování a výchovy rozšiřovat úctu k základním právům, obsahuje Deklarace 30 článků, které například stanovují, že všichni lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti i právech, bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, náboženství, politického smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu a postavení.

Nejvýznamnějšími základními právy, které Deklarace taxativně vymezuje, patří právo na život a svobodu, právo na osobní bezpečnost, zákaz mučení, krutého, nelidského a ponižujícího zacházení, trestání

---

²⁴ POTOČNÝ, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, s. 93.

²⁵ Vyhláška MZV č.30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, dohodnutých dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

²⁶ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 5.

apod. Nikdo nesmí být podle tohoto dokumentu také svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství, každý má naopak právo na spravedlivé a veřejné vyslechnutí nezávislým a nestranným soudem atd.²⁷

Výkon uvedených základních práv může být omezen pouze zákonem zajišťujícím uznání a zachování práv a svobod ostatních, zákonem, který vyhovuje požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha demokratické společnosti.²⁸

Deklarace měla původně pouze doporučující povahu, což znamená, že její ustanovení nebyla právně závazná, měla charakter *legis ferendae*, tedy charakter práva měnit staré zákony a přijímat nové. Původní doporučující charakter se pomalu měnil v závazné smluvní a obyčejové pravidlo, a to na základě přejímání deklarace do jednotlivých národních úprav.²⁹

Stále však na mezinárodní úrovni chyběly dokumenty, které by jednotlivá základní práva formulovala přesně a podrobně. „*Navzdory původnímu záměru vypracovat jedinou úmluvu, která by zahrnovala vedle občanských a politických i hospodářská, sociální a kulturní práva, po složitých diskusích v Komisi pro lidská práva i Třetím výboru Valného shromáždění, bylo rozhodnuto ve prospěch dvou samostatných dokumentů*“, uvádí Šturma.³⁰

Přesto, že se všichni zástupci shodli na tom, že důležitá jsou všechna práva (a že jako taková by neměla být hierarchicky tříděna, ale rozvíjena společně)³¹, zmíněné rozdělení do dvou skupin dokumentů bylo realizováno kvůli rozdílným imple-

---

²⁷ Všeobecná deklarace lidských práv, podepsaná dne 10. prosince 1948 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v Paříži.

²⁸ POTOČNÝ, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, s. 96.

²⁹ POTOČNÝ, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, s. 96.

³⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 6.

³¹ MC GOLDRICK, Dominic. *The Human Rights Committee. Its Role in the Development of International Covenant on Civil and Political Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1991, s. 11 – 12.

mentačním mechanismům různých druhů práv. *Zastánci dvou Paktů argumentovali, že občanská a politická práva jsou soudně vynutitelná a přímo aplikovatelná, neboť zavazují státy chránit jednotlivce před protiprávními zásahy ze strany státních orgánů. Naproti tomu hospodářská, sociální a kulturní práva mohou být realizována jen postupně, protože vyžadují pozitivní jednání ze strany státu a závisí na vnitřních i mezinárodních ekonomických podmínkách*“.³²

V oblasti základních práv tak vznikly (až v roce 1966) následující dva dokumenty:

- *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*, ve kterém se smluvní strany zavázaly usilovat o rozvoj a dodržování vyjmenovaných práv. Dokument sice fakticky vychází z Všeobecné deklarace lidských práv, obsahuje ale mnohem více práv hospodářské, sociální a kulturní povahy (část III), vymezení jednotlivých práv je skutečně podrobnější, často jsou zde předvídané etapy a nejvhodnější postupy, na základě kterých jsou práva realizována.³³ Výčet všech práv dokumentu je uveden v příloze č. 1.
- *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, jehož obsah vychází také ze Všeobecné deklarace lidských práv, ale je bohatší a přesněji vyjádřený. Katalog občanských a politických práv je uveden v příloze č. 2. Šturma upozorňuje, že za zmínku stojí ustanovení článku čtyři, které hovoří o tom, že „*je-li za mimořádné situace, která je úředně vyhlášena, ohrožen život národa, mohou státy, smluvní strany paktu, přijmout opatření zmírňující jejich závazky podle Paktu v rozsahu, který si vyžadují potřeby takové situace za podmínky, že tato opatření nejsou v rozporu s jejich jinými závazky podle mezinárodního práva a neznamení dis-*

---

³² ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. Praha: Beck, 2010, s. 7.

³³ Vyhláška MZV č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, dohodnutých dne 7. října 1968 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v New Yorku.

*kriminaci podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství nebo sociálního původu*³⁴.

Dokument ale hovoří také o zákazu derogace (omezení právního předpisu) základních, kogentních chráněných lidských práv, jako je právo na život, zákaz mučení a krutého a nelidského zacházení či ponižujícího zacházení nebo trestu smrti, zákaz otroctví a nevolnictví, zákaz uvěznění pro neschopnost dostát smluvnímu závazku, zákaz retroaktivní aplikace trestního práva apod.³⁵

Na mezinárodní úrovni bylo ve 20. století uzavřeno mnoho dalších mezinárodních smluv, které se vztahují k ochraně jednotlivých kategorií práv či osob, vyžadujících zvláštní ochranu, za všechny lze jmenovat například Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984 nebo Úmluvu o právech dítěte z roku 1989.

3.2 Lidská práva v evropském prostoru – Instrumenty Rady Evropy

Vedle mezinárodního systému ochrany lidských práv založeném na smluvním systému, silný prvek v této oblasti představuje také systém ochrany základních práv realizovaný na evropské úrovni. Obzvláště v případě mezinárodní kontroly nad jejich dodržováním představuje podle Potočného tento systém mnohem podrobnější a pokrokovější úpravu.³⁶

Evropský systém ochrany základních práv v současnosti sestává ze dvou základních smluv:

- Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (1950),
- a Evropské sociální chartě z roku 1961.

---

³⁴ Tamtéž.

³⁵ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 8.

³⁶ POTOČNÝ, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, s. 97.

První dva jmenované dokumenty představují instrumenty systému ochrany lidských práv vytvořeným Radou Evropy, nejstarší Evropskou politickou organizací založenou v roce 1949 západoevropskými státy.

První pilíř systému ochrany lidských práv na úrovni Evropské rady – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod (také jen Evropská úmluva o lidských právech) - se omezuje pouze na právní úpravu, která na úrovni OSN odpovídá Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, a stejně jako Evropská sociální charta (odpovídající na úrovni OSN Mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech) se zabývá výlučně právy jednotlivců.

Charta základní práva směřující k ochraně lidského života a důstojnosti považuje za nezcizitelná a nezadatelná, v pozitivněprávní rovině jejich mimořádný význam zdůrazňuje v článku č. 15 absolutním zákazem jejich suspendování (platí i pro případ války či jiného ohrožení existence státu). Jedná se o právo na život (článek č. 2), zákaz trestu smrti (Protokol č. 6 z roku 1983), zákaz mučení a nelidských či ponižujících trestů nebo zacházení (článek č. 3), zákaz otroctví, nevolnictví a nucené práce (článek č. 4).³⁷

Evropský systém ochrany lidských práv spočívá na principu vlády práva, a proto se tato skutečnost promítá v celé skupině konkrétních ustanovení Evropské úmluvy, týkajících se poskytování záruk v právním státu. Jedná se například o právo na svobodu a bezpečnost (článek č. 4), právo na spravedlivé a nestranné soudní řízení (článek č. 6), nebo zákaz věznění pro dluhy (Protokol č. 4 z roku 1963) apod.³⁸

Vedle těchto dvou kategorií práv (ta, která nelze suspendovat a práva vztahující se k poskytování záruk právního státu), Evropská úmluva rozlišuje ještě třetí skupinu práv – jedná se o práva vyjadřující respektování typických záležitostí politické, ekonomické i sociální povahy, např. právo na respektování soukromého a

---

³⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 2009/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednané v Římě dne 4. listopadu 1950.

³⁸ Tamtéž.

rodinného života, obydlí a korespondence (článek č. 8) nebo právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (článek č. 9) apod.³⁹

Evropská úmluva vytvořila také odpovídající systém ochrany základních práv, která jsou obsažena také v protokolech, které jsou k dokumentu přidruženy.

Hned od počátku Rada Evropy pamatovala na systém řešení případů nedodržování práv stanovených v Evropské úmluvě, když prostřednictvím tohoto dokumentu ustavila Evropský soud pro lidská práva⁴⁰. Tím byl vytvořen efektivní mezinárodněprávní instrument na ochranu lidských práv, protože, jak tvrdí Pikna, samotný katalog chráněných práv není tolik důležitý, jako právě institucionální mechanismus kontroly jejich dodržování.⁴¹ (Systém rozhodovacího procesu tohoto orgánu viz např. Pikna, s. 32 a následující).

Evropská sociální charta, která tvoří druhý základní pilíř smluvního systému ochrany základních práv, bere z hlediska realizace na zřetel odlišnosti sociálních práv a reflektuje ekonomické odlišnosti jednotlivých zemí. Současná Sociální charta (revidovaná v roce 1996) se skládá ze tří částí – v první části je vyjmenováno 31 základních zásad (např. zásada práva na bydlení, nárok na důstojnou práci, právo na sociální ochranu apod.), ve druhé části jsou tato práva podrobně definována, ve třetí části dává Charta smluvním stranám možnost přijmout za závazky jen některá práva, musí však přijmout nejméně pět z konkrétních devíti článků uvedených ve druhé části⁴², která jsou považována za jakési jádro Charty a několik dalších ustano-

---

³⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 2009/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednané v Římě dne 4. listopadu 1950.

⁴⁰ Původně kontrolu dodržování Evropské úmluvy zajišťovaly sice dva smluvní orgány, vedle Evropského soudu pro lidská práva se jednalo ještě o Evropskou komisi, Protokol č 11 z roku 1994 však stanovil nahrazení těchto dvou orgánů jednotným a permanentně zasedajícím orgánem – Evropským soudem pro lidská práva.

⁴¹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 32.

⁴² Jedná se o: právo na práci, právo organizovat se, právo kolektivně vyjednávat, právo dětí a mladých osob na ochranu, právo na sociální zabezpečení, právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu, právo migrujících pracovníků a jejich rodin na ochranu a pomoc, a právo na stejné příležitosti a na rovné zacházení v záležitostech zaměstnání a povolání bez diskriminace na základě pohlaví.

vení podle vlastní volby tak, aby celkový počet přijatých ustanovení nebyl menší než 16 článků.⁴³

Rozdíl mezi Evropskou úmluvou o lidských právech a Evropskou sociální chartou spočívá v nastavení kontrolních mechanismů. V případě Sociální charty nerozhoduje o jejím dodržování Evropský soud pro lidská práva, v podstatě se nejedná vlastně vůbec o soudní kontrolu, ale o administrativní proceduru, založenou na zprávách smluvních stran předkládaných ve stanovených intervalech generálnímu tajemníkovi Rady Evropy. (Podrobněji mechanismus kontroly viz např. Pikna, s. 41 a následující).

Oba dva uvedené dokumenty představují pouze základní dokumenty Rady Evropy. Ty jsou doplněny řadou dalších dokumentů, které byly přijaty v souvislosti s rozvojem společnosti. V roce 1987 tak Rada Evropy přijala instrument preventivní povahy – Evropskou úmluvu o zabránění mučení a nelidskému zacházení či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Navazuje na článek č 3 Evropské úmluvy o lidských právech. Důležitost tohoto dokumentu spočívá v zavedení mimosoudního mechanismu preventivní inspekce – Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.⁴⁴ Tato instituce organizuje návštěvy zařízení, ve kterých jsou umístěné osoby zbavené svobody, a kontroluje, jak je s nimi zacházeno.⁴⁵

Ačkoliv výbor nemá právo stát za porušení článku č. 3 Evropské úmluvy jednotlivé státy odsoudit, disponuje právem zveřejnit své nálezy, což z něj činí efektivní kontrolní mechanismus mimosoudní povahy.⁴⁶

Rada Evropy se také velmi intenzivně věnuje ochraně národnostních menšin, o čemž svědčí vznik Evropské charty regionálních a menšinových jazyků z roku

---

⁴³ Sdělení MZV č. 14/2000 Sb., o přijetí Evropské sociální charty dne 18. října 1961 v Turíně.

⁴⁴ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 42 – 43.

⁴⁵ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. *Www.cpt.coe.int* [online]. 2014 [cit. 2014-05-22]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/czech.htm>

⁴⁶ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 43.

1992 nebo Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin z roku 1995. Oba dva nástroje jsou založeny výlučně na projednávání zpráv států.⁴⁷

V roce 1997 vznikla pod záštitou Rady Evropy další úmluva, Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicíně. Rada Evropy reagovala na rozvoj moderní vědy, která s sebou kromě možnosti využití nových poznatků přináší nová rizika jejich zneužití směrem k člověku.⁴⁸

Nejnovější úmluvou Evropské Rady je potom Evropská úmluva o státním občanství z roku 1997 stanovující zásady a pravidla týkající se státního občanství fyzických osob.

V Evropě se vedle systému ochrany základních práv, vyvinutého na půdě Rady Evropy, konstituuje další systém, a sice systém ochrany základních práv uvnitř Evropské unie.

3.3 Geneze systému ochrany základních práv v Evropské unii

3.3.1 Základní práva vyplývající z judikatury Evropského soudního dvora

Evropská společenství (Evropské společenství uhlí a oceli, Evropské hospodářské společenství, Evropské společenství pro atomovou energii) byly založeny především proto, aby byl vytvořen prostor pro ekonomickou spolupráci. Z tohoto důvodu původní texty zakládajících smluv ES ve vztahu k lidským právům neobsahovaly žádná obecná ustanovení.⁴⁹

Otázky, které se týkaly lidských práv, tedy měly zůstat v kompetenci jednotlivých členských států. Z tohoto důvodu také Evropský soudní dvůr odmítal otázky související se základními právy řešit.⁵⁰ Přesto lze první prolomení přístupu odmítají-

⁴⁷ POTOČNÝ, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, s. 119.

⁴⁸ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 47.

⁴⁹ Tamtéž, s. 92.

⁵⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Prah: Aspi Publishing, 2008, s. 16.

cího se zaobírat na území ES lidsko-právní problematikou, lze vystopovat právě v judikatuře Evropského soudního dvora. Zásah tohoto judiciálního orgánu Společenství a vypracování doktríny základních práv bylo důsledkem dlouhotrvajících konfliktů mezi ES a některými členskými státy, především Německem, Itálií a Francií (tedy státy s vyvinutým systémem ochrany práv jednotlivců).

Uvedené členské státy odmítaly přijmout nadřazenost práva ES vnitrostátnímu právu a poukazyvaly na fakt, že komunitární právo zasahuje do ústavních norem členských států, které chrání lidská práva.⁵¹ Nadřazenost tzv. *acquis communautaire* (unijní právo, právní řád Evropské unie), se tak poprvé dostal do problémové situace, když chyběla právní úprava tam, kde v národních ústavách existovala. Evropský soudní dvůr vypracoval komunitární doktrínu, ve které základní práva figurovala jako obecná právní zásada. Soud měl podle ní zrušit všechna ustanovení komunitárního práva, která by odporovala lidským právům.⁵²

„Když smlouvy o založení ES neobsahovaly žádné explicitní ustanovení o ochraně základních práv, byl Evropský soudní dvůr nucen opírat se o jiné právní prameny a aplikoval tak nepsané právní normy označované za obecné právní zásady Společenství,“ vysvětluje Pikna.⁵³

Šturma v diskusi ohledně geneze základních práv v Evropské unii uvádí názor, že se Evropský soudní dvůr začal ve své rozhodovací činnosti stále více dotýkat oblasti lidských práv z toho důvodu stále větší provázanosti ekonomických zájmů se zájmy jednotlivců.⁵⁴

Evropský soudní dvůr byl zpočátku neochotný uplatňovat lidská práva také kvůli tomu, že neměl k dispozici žádný katalog práv, o který by se mohl opřít, a nedisponoval pravomocí přezkoumávat normy Společenství pro porušení takovýchto práv.

---

⁵¹ VĚRNÝ, Arsén., Dausés, A. Manfred. *Evropské právo se zaměřením na rozhodovací praxi Evropského soudního dvora*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, s. 98.

⁵² Tamtéž, s. 101.

⁵³ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 93.

⁵⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 51.

Přesto, že případ Van Gend En Loos rozhodnutý Evropským soudním dvorem roku 1963 přinesl formulaci principu tzv. bezprostředního a přímého účinku, jehož smyslem byla ochrana státních příslušníků členských států před neplněním povinností členských států (možnost dovolat se účinků unijního práva jednotlivcem, ačkoliv není bezprostředním adresátem), ještě v 60. letech Evropský soudní dvůr chránit lidská práva v podstatě odmítal.⁵⁵ Teorie toto období v souvislosti s rozvojem ochrany lidských práv na unijní úrovni označuje termínem „počáteční rezistence“.⁵⁶

Výchozím bodem judikativní činnosti Evropského soudního dvora se stal rozsudek ve věci Stauder z roku 1969⁵⁷, ve kterém bylo rozhodnuto, že respektování lidských práv patří k obecným zásadám právního řádu ES, které podléhají ochraně Evropského soudního dvora.⁵⁸ V 70. a 80. letech minulého století Evropský soudní dvůr na základě svých rozhodnutí začal ochranu lidských práv rozvíjet intenzivněji)

Soudní dvůr poté postupně uznal mnoho základních práv, podle tehdejší úpravy ale jejich aplikaci mohl provádět jen v rámci jednotlivých případů, což nezařušovalo systematický přístup k základním právům na evropské úrovni. Jak upozorňuje Pikna – judikatura Soudního dvora byla nepřehledná a stěží uchopitelná hlavně ze strany oprávněných subjektů.⁵⁹

Předtím, než se pojem základních práv jako právní institut dostal do primárního evropského práva, uznal Evropský soudní dvůr jako základní práva při své rozhodovací činnosti:

---

⁵⁵ Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Van Gend En Loos ze dne 5. února 1963, č. 26/62.

⁵⁶ CRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 319.

⁵⁷ Případ Ericha Staudera: Německý občan odmítl proces výdeje másla oproti kupónu indikující jeho jméno. Tvrdil, že není dostatečným způsobem zajištěna ochrana jeho osobních údajů. Máslo bylo totiž proti kupónům vydáváno sociálně slabším občanům a kupony se jmény příjemců másla volně ležely na prodejně. Každý se tudíž mohl dozvědět, že pan Stauder spadá do kategorie sociálně slabších občanů. To označil za dehonestující.

⁵⁸ Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Stauder ze dne 12. listopadu 1969 č. 29/69.

⁵⁹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 94.

- právo svobodně podnikat,
- svobodu obchodu a právo vykonávat zaměstnání nebo povolání,
- právo na volný přístup k zaměstnání,
- odborová práva,
- svobodu náboženského vyznání,
- právo na spravedlivé projednání záležitosti,
- právo vlastnit a pokojně užívat majetek,
- zákaz diskriminace z důvodu pohlaví,
- právo na právní zastoupení a nahlédnutí do spisu,
- právo na vzdělání,
- právo na rovnost před zákonem,
- nárok na účinnou soudní ochranu,
- právo na nedotknutelnost obydlí,
- právo na respektování osobní sféry a dopisního tajemství,
- právo svobody mínění a projevu
- a právo na respektování rodinného života.⁶⁰

Evropský soudní dvůr v této době nedeklaroval žádnou dlouhodobou představu o ochraně základních práv na úrovni ES, proces jednání v oblasti základních práv byl v podstatě stále stejný – těžko předvídatelný a nesystematický. A tak postupně případ od případu byla uznávána postupně nová práva odvolávající se na různé zdroje (nejčastěji vnitrostátní systémy členských států), díky kterým dnes existuje definovaný katalog chráněných základních práv.⁶¹

Důležité rozhodnutí bylo učiněno v případě Nold, ve kterém Evropský soudní dvůr prohlásil, že při ochraně základních práv je inspirován ústavními tradicemi a mezinárodními smlouvami na ochranu lidských práv, na kterých se členské

---

⁶⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 51.

⁶¹ CRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 321.

země podílí, a proto nemůže podporovat taková ustanovení, která jsou s ústavami členských států neslučitelná.⁶² Tímto rozhodnutím rozšířil Evropský soudní dvůr zdroje základních práv, ze kterých čerpal.

Až do přijetí Maastrichtské smlouvy stála tedy lidsko-právní ochrana na judikatuře Evropského soudního dvora, bez opory v základních smlouvách. Z toho vyplývá, že:

- legitimita judikatury Evropského soudního dvora mohla být snadno napadena,
- rozhodnutí Evropského soudního dvora mohla fungovat pouze ex post facto (dodatečně), neboť neexistovaly nástroje, které by umožňovaly předcházet porušování základních práv,
- neexistovala jednotná definice, obsah ani účel základních práv, která by byla v ES platná, a jako taková byla ochrana lidských práv nedostatečná.

3.3.2 Charta základních sociálních práv pracovníků

Důležitým pramenem práv hospodářské a sociální povahy se v roce 1989 stala v rámci Evropské unie Charta základních sociálních práv pracovníků, která rozvíjí principy charakteristické pro Evropskou sociální chartu (Rada Evropy).

---

⁶² Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Firma J. Nold v. Commission ze dne 14. května 1974 č. 4/73.

Tato komunitární charta obsahuje vyšší počet práv, než zmíněný dokument Rady Evropy, v podstatě se však jedná o jejich duplikaci. Přidanou výjimkou jsou právo na volný pohyb (které vyplývá ze samotné logiky fungování Evropské unie).

Charta základních sociálních práv pracovníků představuje z právního hlediska pouhou deklaraci, která formálně není závazným aktem. „*Přesto ji Evropský soudní dvůr bere v úvahu, kromě toho se na ni stejně jako na Evropskou sociální chartu Rady Evropy odvolává i primární právo*“.⁶³

3.3.3 Lidská práva ve vnějších vztazích Evropské unie

Pojednání o genezi systému ochrany lidských práv by nebylo úplné, kdyby chyběla zmínka o existenci závazků vyplývajících ze smluv uzavíraných se třetími státy.

První klauzuli o lidských právech, která reprezentuje jakýsi základ vzájemných vztahů, je ukotvena v článku 5 Úmluvy z Lomé IV, která byla uzavřena mezi ES a státy Afriky, karibské oblasti a Pacifiku. Následovaly smlouvy uzavřené s baltskými státy a Albánií v roce 1992, které již výslovně předvídají možnost suspendování v případě vážného porušení zásadního ustanovení. Na podobném principu fungují i smlouvy uzavřené v témže roce s dalšími státy střední a východní Evropy.

Šturma uvádí, že od roku 1993 se v rámci asociačních dohod užívá následující klauzule:

„Vnitřní i vnější politika stran je inspirována respektem k demokratickým principům a lidským právům založeným helsinským Závěrečným aktem a Pařížskou chartou pro novou Evropu...“

Podle geopolitické polohy smluvního státu se liší odkazy – buď je odkazováno na Všeobecnou deklaraci lidských práv, nebo na principy Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.⁶⁴

---

⁶³ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 54.

Ačkoliv mají dokumenty, na které je odkazováno, pouze doporučující charakter, z hlediska mezinárodního práva nabývají podpisem smluv právní obsah.⁶⁵

Smlouvy tak v případě, že druhá strana porušuje lidská práva, dovolují Evropské unii reagovat.

3.3.4 Smluvní zakotvení ochrany základních práv v Evropské unii

V na konci 60. let letech minulého století se v souvislosti s jednáním Evropského soudního dvora ochrana základních práv stala součástí obecných právních zásad ES.

V tomto období přešla stěžejní role v oblasti lidských práv ze strany Evropského soudního dvora na ostatní instituce ES a na členské země. Těžiště sledování lidsko-právních aktivit ES se přesunulo k formulování lidsko-právních ustanovení v zakládacích smlouvách a v dalších dokumentech. Poprvé se pojem základní práva do terminologie užívané závaznými smluvními dokumenty dostal prostřednictvím Maastrichtské smlouvy z roku 1992.

*„Unie ctí základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950 a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství“.*⁶⁶

Toto ustanovení, které je součástí Maastrichtské smlouvy⁶⁷, znamenalo v lidskoprávní dimenzi významný posun. Teprve až Amsterodamská smlouva ale dala oblasti základních práv podobu vymahatelného institutu. Kromě výše uvedeného článku (Maastrichtská smlouva čl. F, Amsterodamská smlouva čl. 6), sice v obou smlouvách uvádí:

---

⁶⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 5.

⁶⁵ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část*. Prah: Doplněk, 2008, s. 146.

⁶⁶ Smlouva o Evropské unii (92/C 191/01) ze dne 7. února 1992, čl. F.

⁶⁷ Ustanovení bylo jistě inspirováno judikaturou Evropského soudního dvora. Inspirační zdroj lze spatřovat v odkazu na obecné právní zásady ES, Úmluvu a společné ústavní tradice (případy Stauder a Nold).

„Unie si zajišťuje prostředky nezbytné pro dosažení svých cílů a provádění svých politik“.⁶⁸

Politický nástroj, jehož smyslem je zabránit členským zemím, aby porušovaly principy vyjmenované v článku č. 6 Amsterodamské smlouvy, byl ustaven v článku č. 7 téhož dokumentu. Pikna o tomto nástroji hovoří jako o suspenzivní klauzuli, která existuje pro případ eventuálního porušení ze strany členského státu.⁶⁹

Podle uvedeného článku mohla Rada kvalifikovanou většinou (poté, co obdrží návrh jedné třetiny členských států nebo Komise a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu a poté, co se Rada návrh jednomyslně schválí), rozhodnout o pozastavení určitých práv státu (včetně hlasovacího práva zástupců v Radě), který porušil některé z ustanovení čl. 6. Pokud by byla přijata ze strany takového státu opatření vedoucí k nápravě situace, mohla se rada následně opět kvalifikovanou většinou usnést o pozměnění či úplnému zrušení pozastavených práv.⁷⁰

Přesto, že byl tento mechanismus zaveden, bylo téměř nereálné ho využívat. Nereálnost spočívala v nastaveném systému – kvóta pro navrhování (jedna třetina členských států) je sice poměrně nízké, souhlas Parlamentu vyžaduje již obtížné dvě třetiny hlasů a dosáhnout, dosažení jednomyslnosti v Radě je také velmi obtížné. Na nevhodnost formulace článku poukázaly i praktické okolnosti – nejbližší byla ES k aplikaci ustanovení zřejmě v roce 2000 v případě participace nové vlády Svobodomyšlné strany Rakouska ve vládním kabinetu (projevy xenofobní organizované intolerance).

Na základě Smlouvy z Nice z roku 2001 byl sice do výše uvedeného mechanismu, který měl zaručovat dodržování základních práv, vložen jeden samostatný krok spočívající ve varování státu porušujícím základní práva a ve vydání doporučení učinit nápravu a vyhnout se tak sankcím, tento krok však pro praxi žádnou změnu neznamenal. Chyběl zde jednoduše mechanismus, který navrhovala „Skupina moud-

---

⁶⁸ Smlouva o Evropské unii (92/C 191/01) ze dne 7. února 1992.

⁶⁹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 94.

⁷⁰ Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty. (97/C 340/01) ze dne 2. října 1997, čl. 7.

rých‘ (Comité des Sages), tříčlenná skupina původně ustavená za účelem řešení výše uvedené krize v Rakousku, a sice zavedení monitorovacích a preventivních procedur sledujících a vyhodnocujících dodržování závazků členských zemí k evropským hodnotám.⁷¹

Sedmý článek Niceské smlouvy navíc od předchozích smluv uváděl, že než Rada přistoupí ke konstatování, že existuje jasné riziko závažného porušení zásad uvedených v článku č. 6, může požádat nezávislé osobnosti, aby v přiměřené lhůtě posoudily situaci v konkrétním státě. I toto ustanovení však bylo poměrně nesystémové, neboť zvolení ad hoc osob pro řešení konkrétního případu nezaručovalo pravidelné, systematické a objektivní monitorování lidskoprávní situace. To přineslo až zřízení Evropského střediska pro sledování rasismu a xenofobie (zřízeno nařízením Rady (ES) č. 1035/97) v roce 1997 (později nahrazeno Agenturou Evropské unie pro základní práva).⁷²

Amsterodamská smlouva a následně smlouva z Nice kromě uvedeného mechanismu posílily dílčí základní práva. V člancích 12 a 13 smlouvy z Nice se například uvádí, že Rada může na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem učinit jednomyslně opatření k potírání diskriminace z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku nebo sexuální orientace.⁷³

Do preambule Amsterodamské smlouvy byl navíc přidán bod, který potvrzuje oddanost základním sociálním právům s odkazem na Evropskou sociální chartu. Ustanovení o společné zahraniční a bezpečnostní politice v téže smlouvě obsahuje společný cíl Evropské unie „rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod“.⁷⁴

---

⁷¹ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. Praha: Justis, 2001, s. 43.

⁷² Europa: Agentura Evropské unie pro základní práva. *Www.europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/fra/index_cs.htm

⁷³ Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty. (2001/C 80/01) ze dne 26. února 2001.

⁷⁴ Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty. (97/C 340/01) ze dne 2. října 1997.

Závěrem kapitoly je třeba ještě doplnit, jakým způsobem v případě ochrany základních práv v zakládajících smlouvách figuruje Evropský soudní dvůr. Pravomoc Evropského soudního dvora upravuje článek č. 46 Maastrichtské smlouvy, který říká, že Evropský soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o záležitostech upravených článkem č. 6 (odstavec 2) ve vztahu k jednání orgánů a pokud má Evropský soudní dvůr pravomoc podle smluv o založení ES a Maastrichtské smlouvy.

Toto ustanovení bylo svého času velmi kritizováno, například Toth tvrdil, že podmínka vztahu k jednání orgánů jde přímo proti stavu, kterého bylo judikaturou Evropského soudního dvora dosaženo za více než 30 let jeho působení. „*Současná situace vede k naprosto nekonzistentním výsledkům – jednotlivec může napadnout možná porušení lidských práv před Soudem na základě vágních nepsaných ‚obecných principů práva‘, ale nemůže tak učinit na základě psaných článků Smlouvy, která má být unijní ústavou!*“ uvádí na vysvětlenou zmíněný autor.⁷⁵

---

⁷⁵ TOTH, Akos, G. The European Union and Human Rights: The Way Forward. *Common Market Law Review*. 1997, č. 34, 491 - 529.

4 OCHRANA ZÁKLADNÍCH PRÁV V SOUČASNÉM PRÁVNÍM ŘÁDU EVROPSKÉ UNIE

Ochrana základních práv je v Evropské unii v současné době realizována na několika úrovních, systém pramenů ochrany základních práv zahrnuje:

- *Úpravu v rámci primárního evropského práva* – do této kategorie spadají zakládací smlouvy a jejich novelizace, a jakožto pramen rovnocenný primárnímu právu také Listina základních práv EU.
- *Sekundární (odvozené) akty* – tedy akty, které přijímají orgány Evropské unie vzniklé na základě primárního práva. Jedná se o právně závazné (legislativní i nelegislativní) akty a akty právně nezávazné (doporučení, stanoviska apod.).

Úprava oblasti základních práv je v sekundárním právu obsažena v několika nařízeních a směrnicích, týkajících se například oblasti volného pohybu osob nebo služeb, sociálního zabezpečení, zákazu diskriminace, ochrany osobních údajů, práva přístupu k dokumentům orgánů Evropské unie apod.

- *Obecné zásady práva Unie a zvláštní akty* – tyto nepsané prameny práva vyplňují v podstatě mezery v existujícím právu psaném, tedy v pramenech evropského práva. Obecné zásady vyjadřují elementární představy o tom, jaké by evropské právo a evropská spravedlnost měla být. Protože psané evropské právo se týká v podstatě především hospodářských a sociálních záležitostí, představují obecné zásady jeden z nejdůležitějších pramenů práva Evropské unie.

Obecné zásady komunitárního práva představují záruky základních práv, do jejich okruhu spadá vlastní hmotněprávní úprava postavení jednotlivce (zásada zákonnosti správy, zásada právní jistoty, povinnost orgánů veřejné moci odůvodnit své rozhodnutí, právo nahlížet do spisů, zásada zákazu dvojího potrestání, zásada ochrany dobré víry, zása-

da zákazu zpětné činnosti apod.) a řada procesních záruk (právo na obhajobu, princip domáhání se svých práv, uznání veřejné bezpečnosti, ochrany zdraví, princip efektivní soudní ochrany apod.).⁷⁶

4.1 Lisabonské reformy v oblasti základních práv

V roce 2009 (prosinec) vstoupila v platnost dlouho očekávaná Lisabonská smlouva, na základě které byla zrevidována oblast primárního práva, tudíž také oblast ochrany základních práv. Lisabonská smlouva změnila Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o Evropském společenství (původně Evropské hospodářské společenství), druhá jmenovaná smlouva byla potom přejmenována na Smlouvu o fungování Evropské unie (dále jen SFEU).

Význam a důležitost, která je v současné Evropské unii připisována lidským právům, jsou zřejmé z preambule i z úvodních ustanovení Lisabonské smlouvy. V preambuli se praví, že Evropská unie se při realizaci svých politik „*inspiruje evropským kulturním, náboženským a humanistickým odkazem, ze kterého vzešly všeobecné hodnoty nedotknutelných a nezadatelných práv lidských bytostí, demokracie, rovnosti, svobody a právního státu*“.⁷⁷

Úvodní ustanovení zní, že „*Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů*“.⁷⁸

V úvodu tedy smlouva hovoří o lidské důstojnosti, svobodě, demokracii, rovnosti, právním státu a dodržování lidských práv, tedy o hodnotách Evropské unie, které mají být v rámci jejího fungování považovány za stěžejní, všechny

---

⁷⁶ PIKNA, Bohumil. *Evropské právo se zaměřením na justici a vnitřní věci*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000, s. 31 – 32.

⁷⁷ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropské unie (CIG 14/07) ze dne 13. prosince 2007, uzavřená v Lisabonu.

⁷⁸ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropské unie (CIG 14/07) ze dne 13. prosince 2007, uzavřená v Lisabonu.

členské státy a země, které se chtějí stát členy Unie, je tedy musí respektovat. Základním atributem aplikovatelnosti těchto cílů je z právního hlediska občanství Evropské unie.⁷⁹

Uvedené obecné cíle Evropské unie jsou doplněny souborem konkrétnějších cílů – v úvodních ustanoveních se například hovoří o boji proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci, o podpoře sociální spravedlnosti a ochraně, mezigenerační solidaritě či ochraně práv dítěte.

Článek č. 6 odkazuje na uznávání práv, svobod a zásad obsažených v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000 (blíže tento dokument viz následující kapitola Lisabonské reformy v oblasti základních práv) a přisuzuje tomuto dokumentu stejnou právní sílu, jako Smlouvě samotné, implementuje ji tedy do primárního práva Evropské unie. Lisabonská smlouva zaručením prosazování Listiny základních práv EU přijímá soubor občanských, politických, hospodářských a sociálních práv, která jsou v souvislosti s prováděním právních předpisů závazná nejen pro Unii a její orgány, ale také pro všechny členské státy.

Dále se v článku č. 6 hovoří o přistoupení k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod s poznámkou, že přistoupení k této úmluvě se nedotkne pravomocí Unie, které vymezují Smlouvy.⁸⁰

Veškeré kroky, které Evropská unie prostřednictvím změn uvedených v Lisabonské smlouvě učinila, vedou tedy k posilování základních práv, a to především na základě faktu, že Listina základních práv EU se stala právně závaznou. Tato skutečnost se stala problematickou při vyjednávání s některými státy, konkrétně s Polskem, Velkou Británií a Českou republikou.⁸¹

---

⁷⁹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 91.

⁸⁰ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropské unie (CIG 14/07) ze dne 13. prosince 2007, uzavřená v Lisabonu.

⁸¹ Pikna uvádí, že Polsko k prosazování výjimky vedly obavy důsledků Listiny na práva homosexuálů a rodinné právo (patrně články č. 9 a 21), Velká Británie měla problémy se sociálními právy, zejména s výkladem článků 28 a 30 (právo na kolektivní vyjednávání zahrnující právo na stávkou a právo na ochranu v případě neoprávněného propuštění), které jsou formulovány jako práva, nikoliv jako zásady. Česká republika hájila retroaktivitu uplatňování právních ustanovení.

Kvůli zmíněným třem státům byl k Lisabonské smlouvě připojen protokol č. 30, který obsahuje pouze preambuli a dva články, které dokazují, že si smluvní strany přejí vyjasnit uplatňování Listiny ve vztahu k vnitrostátním právním předpisům a její soudní vymahatelnost.⁸² Plné znění protokolu je uvedeno v příloze č. III.

Lisabonská smlouva zachovala sankční mechanismus při porušení hodnot uvedených v úvodních ustanovení. Text článku č. 7 zůstal téměř totožný s předchozí verzí (blíže viz kapitola Smluvní zakotvení ochrany základních práv v Evropské unii). Ustanovení článku č. 7 vypouští větu o možnosti požádat nezávislé osoby, aby v přiměřené lhůtě předložily zprávu o situaci v daném členském státě. Důvodem pro tento krok bylo zřízení Agentury Evropské unie pro základní práva, jejímž úkolem je sledovat problematiku základních práv na území Evropské unie.⁸³

Evropská unie prostřednictvím Lisabonské smlouvy tedy zachovala dva instrumenty, na základně kterých je ochrana základních práv vystavěna – tedy obecné zásady práva a Listina základních práv EU, zároveň vytváří možnost vzniku třetího nástroje ochrany těchto práv – přistoupení Unie k Evropské úmluvě pro lidská práva (zajištění vnější kontroly unijního systému ochrany základních práv).

---

⁸² PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 91.

⁸³ Agentura se zaměřuje výlučně na problematiku základních práv spojených s právními předpisy Společenství. Jejím cílem je zamezovat duplicitě ve vztahu k činnosti Rady Evropy.

4.2 Listina základních práv a svobod Evropské unie

Vznik Listiny základních práv a svobod Evropské unie (dále již jen Charta EU, nebo jen Charta) reflektoval chybějící ucelený katalog, který by na evropské úrovni přehledným způsobem kodifikoval základní práva pocházející z různých zdrojů⁸⁴ (blíže specifikováno na počátku kapitoly ochrana základních práv v současném právním řádu Evropské unie). Šturma tvrdí, že jedním z hlavních motivů vytvoření tohoto dokumentu byla snaha vytvořit užší vazby a posílení identifikace mezi Uníí a jejími občany, a tím i upevnění evropské identity. „*Rozhodnutí o vypracování Listiny vycházelo rovněž z přesvědčení, že má-li Evropská unie překročit hranici pouhé ekonomické konstrukce s politickými cíli, potřebuje se opřít o morální základnu založenou na nezbytných právních aspektech*“, doplňuje výše uvedený autor myšlenku potřeby kodifikace základních práv.⁸⁵

Konečná verze Charty EU, jejíž přípravou byl pověřen v roce 1999 Konvent⁸⁶, byla vyhlášena 1. prosince 2000 v rámci Mezivládní konference v Nice a byla přijata ve formě společné deklarace Evropského parlamentu, Rady a Evropské komise.⁸⁷

Jedná se tedy pouze o politickou deklaraci, tedy dokument (nikoliv smlouvu), který má politicko-morální charakter a je právně nezávazný. Charta obsahuje 54 článků, rozdělených do sedmi hlav. V preambuli členské státy vyjadřují své rozhodnutí spojovat se do stále užšího a pevnějšího svazku a záměr stavět do středu svých zájmů lidského jedince (tím, že zavádí občanství Unie, vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva, a zároveň respektuje rozmanitost kultur a tradic národů, národní identitu členských států a uspořádání jejich veřejné moci).

---

⁸⁴ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 57.

⁸⁵ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 96.

⁸⁶ Orgán, vytvořený Evropskou radou z členů národních parlamentů, Evropského parlamentů a ze zástupců vlád.

⁸⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Prah: Aspi Publishing, 2008, s. 198.

První hlava Charty pojednává o nezcizitelných právech, mezi které patří lidská důstojnost, právo na život, právo na osobní integritu (zahrnuje také i práva v oblasti medicíny – např. zákaz obchodu s lidskými orgány, zákaz reproduktivního klonování lidí apod.), zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu, zákaz otroctví a nucených prací.

Ve druhé hlavě s názvem Svobody jsou ustaveny klasické svobody, jako je např. právo na osobní bezpečnost právo na svodu myšlení, právo projevu a informací apod., ale také např. právo na ochranu osobních údajů, svobodu umění a věd či právo na vzdělání.⁸⁸ Pikna upozorňuje, že z hlediska Evropské unie jako integrace jsou důležité některé ekonomické svobody, především volba povolání a právo pracovat, svoboda podnikání a vlastnické právo apod.⁸⁹ Zároveň druhá hlava dokumentu obsahuje také právo azylu a ochrany pro případ odsunutí, vyhoštění a extradice.

Prostřednictvím třetí kapitoly jsou garantovány rovnost před zákonem, rovnost mužů a žen, je zde zakotven zákaz diskriminace z jakýchkoliv důvodů, kapitola též zmiňuje respektování kulturní, náboženské a jazykové rozmanitosti, práva dětí, práva starších lidí a právo na integraci postižených osob.

Ve čtvrté kapitole figurují hospodářská a sociální práva, přičemž jejich podstatná část se vztahuje k práci a k pracovním podmínkám zaměstnanců zahrnující právo pracovníků na informace a konzultace v rámci podniku, právo na kolektivní vyjednávání a akce, právo na zprostředkování práce, právo na ochranu v případě neoprávněného propuštění ze zaměstnání, apod. Kapitola dále upravuje ochranu rodiny, otázky sociální bezpečnosti, ochranu zdraví, přístup ke službám obecného hospodářského zájmu, ochranu životního prostředí a ochranu spotřebitele.

Pátá kapitola kopíruje práva občanů, která vyplývají z Lisabonské smlouvy, tedy právo volit a být volen do Evropského parlamentu (komunální volby), právo obracet se na ombudsmana, petiční právo, právo svobody pohybu a pobytu na území členských států apod. Vedle toho jsou v páté kapitole uvedena práva, která se

---

⁸⁸ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000.

⁸⁹ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 58.

dosud v žádných dokumentech o ochraně lidských práv nevyskytovala – právo na uspokojivé správní řízení (např. právo být vyslyšen dříve, než by vůči konkrétní osobě mohlo být přijato opatření apod.) a právo fyzických a právnických osob bydlicích či sídlících v některém členském státu na přístup k dokumentům Evropského parlamentu, Rady a Komise.

Šestá kapitola se věnuje ochraně jednotlivce v soudním řízení – zahrnuje např. právo na nezávislý soud a spravedlivý proces, presumpci nevinu, právo na obhajobu apod.

V poslední kapitole jsou uvedena všeobecná ustanovení, která se vztahují k celému dokumentu – k jeho působnosti, k rozsahu garantovaných práv, k úrovni jejich ochrany a zákazu zneužití práv.⁹⁰

K Chartě je připojeno také Vysvětlení k Listině základních práv, které plní důležitou interpretační funkci tím, že definuje jednotlivé pojmy (např. pojem nucená práce, pojem instituce a subjekty Evropské unie apod.) dává do souvislosti jednotlivá ustanovení Charty EU a Evropské úmluvy (blíže tato problematika viz Vazba Evropské listiny základních práv k Evropské úmluvě o lidských právech), vysvětluje aplikaci výkladu apod.⁹¹

Ustanovení Charty EU jsou při respektování zásady subsidiarity určena institucím a orgánům Evropské unie a členským státům za předpokladu, že aplikují právo Evropské unie. Tato skutečnost vychází z judikatury Evropského soudního dvora (např. rozsudek č. 5/88, Wachauf, ve kterém bylo poprvé konstatováno, že základní práva jsou rovněž závazná pro členské státy, pokud implementují právní předpisy Společenství⁹²)

V Chartě je zároveň zmíněno, že dokument nerozšiřuje oblast působnosti práva Evropské unie nad rámec jejích pravomocí, že nezakládá žádnou novou

---

⁹⁰ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000.

⁹¹ Vysvětlení k Listině základních práv č. 2007/C 303/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, vybraná ustanovení.

⁹² Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Wachauf ze dne 13. července 1989, č. 5/88.

pravomoc nebo povinnost Evropské unie, ani tyto pravomoci nemění.⁹³ Také tato skutečnost vychází z judikatury Evropského soudního dvora (rozsudek č. C-249/96, Lisa Jacqueline Grant).⁹⁴ Šturma vysvětluje, že členské státy považovaly za nezbytné potvrdit, že Charta nerozšiřuje oblast působnosti práva Evropské unie nad její rámec z toho důvodu, že se na základě Lisabonské smlouvy stala součástí primárního práva.⁹⁵

Charta zároveň v článku 52 stanovuje, že žádné ustanovení nebrání tomu, aby Evropská unie poskytovala širší ochranu základních práv, než je uvedeno v samotné Chartě. Dokument také stanovuje, že každé omezení výkonu práv a svobod, která jsou Chartou uznaná, musí být stanoveno zákonem a musí respektovat podstatu práv a svobod vymezených Chartou, omezena mohou být pouze v nezbytných případech a za podmínky, že odpovídají cílům obecného zájmu Evropské unie nebo potřeb ochrany práv a svobod druhých⁹⁶ (judikatura Evropského soudního dvora, rozsudek č. C292/97, Karlsson).⁹⁷

Listina základních práv Evropské unie se přijetím Lisabonské smlouvy tedy stala právně závaznou, což v oblasti ochrany základních práv v rámci Evropské unie znamenalo vytvoření ‚evropského prostoru lidských práv‘, který funguje jako základní element při realizaci evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva, přičemž dotknuty jsou následující subjekty:

- *Oprávněné subjekty základních práv* – v této kategorii subjektů Charta EU rozlišuje mezi občany Evropské unie a mezi občany z nečlenských zemí. Základní práva, svobody a rovnost a procesní práva náleží každému, jiná práva jsou omezena pouze na občany Evropské unie.

---

⁹³ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, čl. 51.

⁹⁴ Vysvětlení k Listině základních práv č. 2007/C 303/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, vysvětlení k článku 51.

⁹⁵ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 61.

⁹⁶ Vysvětlení k Listině základních práv č. 2007/C 303/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, vysvětlení k článku 51.

⁹⁷ Vysvětlení k Listině základních práv č. 2007/C 303/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, vysvětlení k článku 52.

- *Povinné subjekty* (instituce Evropské unie, členské státy).⁹⁸

Charta EU nenahrazuje národní ústavy členských států ve vztahu k základním právům na národní úrovni. „Členské státy nejsou Listinou vázány, pokud se jedná o čistě národní záležitosti,“ upozorňuje Šturma a dodává, že „v takových případech zůstávají rozhodujícími národní základní práva“.⁹⁹

4.3 Vazba Evropské listiny základních práv k Evropské úmluvě o lidských právech

Při tvorbě Charty EU stáli její tvůrci (vzhledem k existenci ústavních úprav jednotlivých členských států a evropského standardu vycházejícího z Evropské úmluvy o lidských právech) před zásadní otázkou – jaký by měl být rozsah zaručovaných práv.

Bylo tedy třeba vyloučit, aby na evropském kontinentu existoval dvojí standard poskytování základních práv, zároveň bylo třeba zajistit, aby Charta EU poskytovala alespoň stejnou úroveň ochrany, jako Evropská úmluva o lidských právech a svobodách (dále také Evropská úmluva, nebo jen Úmluva).

Kvůli zajištění koexistence obou dokumentů (Charta, Úmluva), obsahuje preambule Charty EU v části odkazující se na zdroje, ze kterých bylo při jejím sestavování čerpáno, také odkaz na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.¹⁰⁰

Některá ustanovení Evropské úmluvy byla Chartou EU převzata (stejně jako některá ustanovení národních ústav). Seznam konkrétních práv uvedených v Chartě EU, která mohou být považována za odpovídající právům Evropské úmluvy, jsou vyjmenována v dokumentu Vysvětlení k Listině základních práv (čl. 52).¹⁰¹ Tento

---

⁹⁸ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 99.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, preambule.

¹⁰¹ Například článku 2 Charty odpovídá článek 2 Evropské úmluvy apod.

dokument obsahuje dále výčet článků, které mají stejný smysl jako články Evropské ústavy, ale které mají širší rozsah.

Například článek 47 odst. 2 a 3 Charty pojednávající o právu na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces odpovídá článku 6 odst. 1 Úmluvy, ale omezení na určení občanských práv a závazků nebo trestního obvinění pro právo Unie a jeho uplatňování neplatí. Obdobně Článek 14 odst. 1 Charty pojednávající o právu na vzdělání odpovídá článku 2 protokolu Úmluvy, ale jeho rozsah je rozšířen tak, aby zahrnoval přístup i k odbornému a dalšímu vzdělávání.¹⁰²

Evropské právo, které je do Charty implementováno, vychází především z nepsaných obecných zásad práva Evropské unie, které je rozvinuto v judikatuře Evropského soudního dvora, ve zbývajících případech se jedná o případy recepce z primárních smluv, nebo o zcela nové formulace práv.¹⁰³

Charta EU se snaží možnost střetu se standardy Evropské úmluvy eliminovat, nebo dokonce zcela vyloučit tím, že konstatuje, že všechna její ustanovení jsou ručena institucím a orgánům Unie, členskými státy ale jen v případě, aplikují-li právo Evropské unie. *„Argumentem z opaku lze dospět k závěru, že ve všech ostatních případech, tedy včetně aplikace vnitrostátního a mezinárodního práva, Listina na chování členských států Unie nedopadá,“* vysvětluje Šturma.¹⁰⁴

V důsledku existence ‚dvou evropských úprav‘ občané Evropské unie tedy stále podléhají v praxi dvěma různým systémům ochrany na nadnárodní úrovni:

- v záležitostech, které spadají do oblasti evropského práva, mohou využívat opravných prostředků dostupných před Evropským soudním dvorem (více viz kapitola právní Prostředky ochrany základních práv v řádu EU),
- v záležitostech jiných se mohou obracet na Evropský soudní dvůr pro lidská práva (Rada Evropy) ve Štrasburku.

---

¹⁰² Vysvětlení k Listině základních práv č. 2007/C 303/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000, vysvětlení k článku 52.

¹⁰³ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 99.

¹⁰⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 99.

Uvedený systém je označován jako *via facti*, jedná se tedy o dvoukolejnost obou nastavených systémů. Zároveň je možné konstatovat, že Charta EU představuje nejrozsáhlejší dokument týkající se ochrany základních práv, neboť zahrnuje nejen práva, která již byla zakotvena v Evropské úmluvě, ale formuluje také práva nová, práva specifická pro seskupení států Evropské unie.

4.4 Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o lidských právech (právní základ)

Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě je jako možnost zakotveno v Lisabonské smlouvě, v současné době se Evropská unie nachází v jakési přípravné fázi, ve které jsou zvažovány všechny detaily a dopady přistoupení, diskutovány a zaváděny nejrůznější mechanismy zefektivňující fungování dvou odlišných institutů apod.

Právním základem (možností, nikoliv ale povinností) pro přistoupení Evropské unie k Úmluvě je článek 6 odst. 2 Lisabonské smlouvy a článek 59 odst. 2 Úmluvy (Evropská unie může přistoupit k této Úmluvě¹⁰⁵).¹⁰⁶ Ve zprávě Parlamentního institutu, která se podrobně zabývá právními aspekty přistoupení Evropské unie k Úmluvě, je uvedeno, že tato dvě jednoduchá ustanovení ale momentálně pro realizaci přístupu nestačí.¹⁰⁷ Důvodem je podle zmíněné zprávy skutečnost, že smluvními stranami Úmluvy jsou prozatím jen státy, a pouze pro ty je určen mechanismus přístupu. Vedle doplnění ustanovení Úmluvy tak, aby mohla být implementována Evropskou unií, je třeba navíc ošetřit úpravu řízení před Evropským soudním dvorem pro lidská práva, aby byla zohledněna specifika právního řádu Ev-

---

¹⁰⁵ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 2009/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednané v Římě dne 4. listopadu 1950.

¹⁰⁶ Tato skutečnost, která je dílem přijetí Lisabonské smlouvy, zásadním způsobem změnila situaci, srovnáme-li Posudek Evropského soudního dvora č. 2/94 o přistoupení Evropské unie k Úmluvě, který konstatoval, že ve smlouvách neexistuje žádný právní základ k přistoupení, a z tohoto důvodu byl na delší dobu dialog o přistoupení zamítnut.

¹⁰⁷ PEJCHALOVÁ-GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra a Klára URBANOVÁ. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Studie č. 3.172: Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. *www.psp.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-05-26]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=89167

ropské unie a vyřešit některé technické a administrativní otázky, které se sice přímo k textu Úmluvy nevztahují, ale které vyžadují právní zakotvení.¹⁰⁸

Uvedené překážky přístupu Evropské unie k Úmluvě, lze považovat s trochou nadsázky za poměrně snadno překlenutelné, pokud by ale existovala politická vůle je řešit. Při bližším studiu problematiky lze totiž dojít k závěru, že Evropská unie hovoří o přistoupení k Úmluvě, na druhé straně si stanovuje řadu podmínek, které hovoří vysloveně proti přístupu.

Jako příklad lze uvést protokol č. 8 k Lisabonské smlouvě, který stanovil, že dohoda o přístupu k Úmluvě se nesmí dotknout pravomocí Evropské unie ani kompetencí jejích institucí, a že musí odrážet nutnost zachovávat specifické rysy a práva Evropské unie.¹⁰⁹

Deklarace č. 2 připojená k Závěrečnému aktu mezivládní konference v Lisabonu zase zdůrazňuje, že Přistoupení Evropské unie k Úmluvě by se mělo uskutečnit za podmínek, které umožní zachování zvláštností právního řádu Unie a zároveň posílí existenci pravidelného dialogu mezi soudními orgány obou institucí (Evropský soudní dvůr, Lucemburk vs. Evropský soud pro lidská práva, Štrasburk).¹¹⁰

Pokud by k přistoupení Evropské unie k Úmluvě došlo, role Evropského soudu pro lidská práva by se logicky posílila. Tento orgán by získal nejen výslovnou kompetenci posuzovat porušení lidských práv ze strany orgánů a institucí Evropské unie, jak poznamenává Šturma¹¹¹, zároveň by jeho přezkumu podléhaly i všechny právní akty EU (z hlediska dodržování práv a svobod garantovaných Úmluvou).¹¹²

---

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropské unie (CIG 14/07) ze dne 13. prosince 2007, uzavřená v Lisabonu.

¹¹⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 67.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² PEJCHALOVÁ-GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra a Klára URBANOVÁ. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Studie č. 3.172: Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. *Www.psp.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-05-26]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=89167

„Evropský soudní dvůr by se tak vlastně proměnil v nejvyšší soud pro lidská práva v Evropě...s touto logikou však není dost dobře slučitelná úsporná snaha EU o zachování zvláštností právního řádu Unie a pokrčování v posíleném dialogu mezi soudy v Lucemburku a Štrasburku,“ doplňuje Pikna.¹¹³

Pokud by však k přistoupení k Úmluvě ze strany Evropské unie došlo (abstrahuje se od zdlouhavého procesu ratifikace, který zahrnuje souhlas všech členských států Evropské unie a všech smluvních stran Evropské Rady), k rozšíření katalogu základních práv uplatňovaných v Evropské unii, by stejně nedošlo, neboť jeho základ je již nyní tvořen právy garantovanými Chartou EU.

Přínos přistoupení tak lze spatřovat především ve zvýšení soudní ochrany základních práv v Evropě a samozřejmě také v zastřešení systému ochrany těchto práv.

---

¹¹³ PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha: Linde, 2012, s. 67 – 68.

5 PRÁVNÍ PROSTŘEDKY OCHRANY ZÁKLADNÍCH PRÁV V ŘÁDU EU

Mechanismus právní ochrany základních práv ze strany Evropské unie lze rozdělit na soudní a mimosoudní.

5.1 Soudní mechanismy

Soudními mechanismy, které zajišťují ochranu základních práv, jsou Soudní dvůr¹¹⁴ a Tribunál¹¹⁵.

Jak vyplynulo z předchozího textu diplomové práce, pro vymezování jednotlivých základních práv je pro Evropský soudní dvůr typický kazuistický vývoj. Charta EU v tomto směru nepřinesla žádnou změnu, neboť nezakotvila žádný kontrolní mechanismus, což znamená, že vynucování práv chráněných evropským standardem lze uskutečňovat pouze v rámci stávajících druhů řízení. Vzhledem k tomu, že podmínky pro výkon jednotlivých práv jsou ponechány na sekundární legislativě, mohou se jednotlivci (o které jde v diskusi o posilování základních práv především) dovolat svých práv na unijní úrovni pouze v rámci žaloby na neplatnost. Článek 263 SFEU říká, že *„Každá fyzická nebo právnická osoba může k Soudnímu dvoru Evropské unie podat žalobu proti aktům, které jsou jí určeny, nebo které se jí bezprostředně dotýkají a nevyžadují přijetí prováděných opatření“*.¹¹⁶

Další možností je tzv. prejudiciální řízení, neboli řízení o předběžné otázce (jeden nástrojů Evropského soudního dvora) na základě článku 267 SFEU, ve kte-

---

¹¹⁴ Soudní dvůr představuje jednu z instancí Soudního dvora Evropské unie, dříve Evropského soudního dvora (od tohoto rozlišení se v této práci abstrahuje).

¹¹⁵ Před Lisabonskou smlouvou Soud prvního stupně.

¹¹⁶ Smlouva o fungování o Evropské unii. (C 115/47) ze dne 19. října 2007 uzavřená v Lisabonu.

rém se říká, že Evropský soudní dvůr má v oblasti výkladu Smluv možnost rozhodovat o předběžných otázkách.¹¹⁷

Pokud však chce jednotlivec požádat o přezkum legality aktu, jakožto neprivilegovaný žalobce je znevýhodněn určitými restrikcemi. Dříve musel prokazovat skutečnost, že je napadeným aktem dotčen jednak osobně, jednak individuálně.¹¹⁸ Je logické, že u aktů obecné povahy lze individuální dotčení prokazovat velmi obtížně, nebo spíše, že prokázat nelze.

V současné době (viz článek 263, odst. 4 SFEU) byla podmínka individuálního dotčení odstraněna, ale pouze ve vztahu k právním aktům obecné působnosti, které nevyžadují přijetí prováděcích opatření. Jedná se o blíže nedefinovaný pojem, nad kterým vede odborná veřejnost dlouho diskusi, ze které v současnosti vyplývá, že je třeba vyčkat na nějaký konkrétní soudní výklad.

Šišková tak hovoří o právním vakuu, které se po přijetí Lisabonské smlouvy vytvořilo, a které právní jistotu občanů směrem k prosazování práv vyplývajících z Charty EU, nepřineslo.¹¹⁹

Šturma poukazuje na to, že výkon rozsudků v oblasti dodržování lidských práv Evropský soudní dvůr realizuje prostřednictvím prejudiciálního řízení.¹²⁰ To znamená, že jeho právní názor je závazný pro vnitrostátní soudy, které následně rozhoduje a (společně s dalšími vnitrostátními orgány) zajišťuje dodržení výkonu rozhodnutí. Z uvedeného lze odvodit, že se tedy nejedná o nadnárodní rozsudek, ale spíše o kombinaci rozsudku s ústavním soudem.

---

¹¹⁷ Smlouva o fungování o Evropské unii. (C 115/47) ze dne 19. října 2007 uzavřená v Lisabonu.

¹¹⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Listina (Charta základních práv EU), zvláštnosti její aplikace a výhledy do budoucna. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA A KOL. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 444 - 453. ISBN 978-80-87284-23-0.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: Beck, 2010, s. 53.

5.2 Mimosoudní mechanismy

Mimosoudním mechanismem, prostřednictvím kterého se mohou jednotlivci dovolávat dodržování základních práv, je Evropský veřejný ochránce práv (ombudsman), který je jakožto institut zakotven v článku 228 SFEU. Na základě uvedeného ustanovení je ombudsman „oprávněn přijímat stížnosti od kteréhokoli občana Unie nebo od kterékoli fyzické osoby s bydlištěm nebo právnické osoby se statutárním sídlem v členském státě, týkající se případů nesprávného úředního postupu orgánů, institucí, nebo jiných subjektů Unie“.¹²¹ Není ale oprávněn přezkoumávat stížnosti týkající se Soudního dvora a Tribunálu.

Šetření může provádět nejen na základě stížností, ale také z vlastní iniciativy. Pokud zjistí nesprávný úřední postup nebo porušení práva, vyrozumí o tom příslušný orgán, od kterého do tří měsíců žádá stanovisko. Tutu zprávu ombudsman následně předává Evropskému parlamentu a příslušným orgánům, o výsledku šetření je vyrozuměn také stěžovatel.¹²²

Kromě ombudsmana existuje ještě institut petičního práva. Podle článku 24 SFEU má každý občan Unie právo obracet se na Evropský parlament, a to v souladu s článkem 227 který říká, že „každý občan Unie a každá fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se statutárním sídlem v některém členském státě má právo předložit samostatně či společně s dalšími občany nebo osobami petici Evropskému parlamentu ve věci, která spadá do oblasti činnosti Unie a která se jich přímo dotýká“.¹²³ Petici projednává Petiční výbor, který zároveň může uspořádat slyšení nebo vyslat své členy na vyšetřovací mise. Po shromáždění dostatečného množství informací Petiční výbor zasedá společně s Komisí. Výsledkem jednání může být buď rozhodnutí Soudního dvora, politická akce Parlamentu nebo Komise, dialog s vnitrostátními orgány apod.¹²⁴

---

¹²¹ Smlouva o fungování o Evropské unii. (C 115/47) ze dne 19. října 2007 uzavřená v Lisabonu.

¹²² ARNOLD, Rainer. Nový evropský pověřenec pro lidská práva (Ombudsman). *Evropské právo*. 2000, č. 2, s. 11.

¹²³ Smlouva o fungování o Evropské unii. (C 115/47) ze dne 19. října 2007 uzavřená v Lisabonu.

---

¹²⁴ Europa: Evropský parlament: Petiční právo. *Www.europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.4.html

6 Diskuse – základní práva v Evropském prostoru

Existence Listiny základních práv a svobod EU vyvolává řadu otázek, z nichž většina směřuje k polemice o tom, zda je tento dokument přínosný či nikoliv. Tuto problematiku je třeba vnímat ze dvou perspektiv. První perspektiva se týká přínosnosti Charty EU v kontextu existence paralelního systému ochrany lidských práv garantovaného Radou Evropy a přínosnosti Charty v kontextu lidskoprávní kodifikace na úrovni národních ústav, druhá perspektiva potom prospěšnosti Charty EU směrem k občanům (otázka její praktické aplikace).

6.1 Dvoukolejnost ochrany lidských práv na nadnárodní úrovni

Domnívám se, že implementací Charty EU do primárního práva Evropské unie byl vytvořen mechanismus, který tvoří alternativu jednotlivých národních kodifikací. To znamená, že na jedné straně existuje lidsko-právní ochrana na unijní úrovni, na straně druhé také ochrana na úrovni národní. Tato problematika vyžaduje k rozebrání fungování v praxi více prostoru, proto jí věnuji samostatnou následující kapitolu a na tomto místě se budu věnovat otázce součinnosti dvou evropských mechanismů – unijního a mechanismu Rady Evropy a aplikovatelnosti Charty EU v praxi.

Myslím si, že standard ochrany lidských práv zajišťovaný mechanismy Rady Evropy je poměrně omezený, protože vynutitelnost rozhodnutí v členském státu závisí na dobré vůli státu jej vykonat. Přihlédne-li se k faktu, že standard ochrany lidských práv v Evropské unii je již dnes koncipován v širších souvislostech (více základních práv), a k faktu, že Evropský soudní dvůr může chránit základní práva již během standardní procedury formou odpovědi na předběžnou otázku a nikoliv až po vyčerpání všech domácích prostředků, jako je tomu v případě Evropského soudu pro lidská práva, lze zhodnotit, že unijní mechanismus ochrany základních práv má v současné době velký smysl.

Jsem zároveň přesvědčen, že v praxi při řešení lidskoprávní ochrany v rámci obou zmiňovaných systémů nebude docházet k žádným kolizím, neboť se jedná o dva rozdílné mechanismy, které fungují paralelně vedle sebe. Závěr, který lze učinit je tedy takový, že listina kromě práv, která jsou totožná s právy uvedenými v Evropské úmluvě, zavádí nová práva (například právo na azyl apod.) a proto rozšiřuje oblast ochrany základních práv a v tomto kontextu je pro jednotlivce prospěšná, jelikož jeho základní práva posiluje. Kromě toho se jedná o ucelený psaný standard lidských práv, který svou podstatou omezuje instituce Evropské unie více, než pravidla nepsaná.

6.2 Univerzální unijní právo versus ústavní systém ochrany základních práv

Od prvopočátků evropské integrace byl systém ochrany základních práv stavěn na ústavních principech členských států, a jak uvádí Chalmers, většina ústavních a nejvyšších soudů tento princip preferuje doposud.¹²⁵ Tato skutečnost opět vyplývá z odlišné aplikace doktríny ochrany lidských práv tak, jak je v primárním právu předkládána a praxí Evropského soudního dvora (vymahatelnost práv).

Dalším dobrým (souvisejícím) důvodem, proč by národní ústavní soudy neměly rezignovat na svou roli ochránce základních práv, uvádí např. Ondřejková, když tvrdí, že zásah Evropského soudního dvora do národního práva (např. ve prospěch určitého práva zaměstnance) může narušit komplikovanou rovnováhu mezi dalšími aspekty pracovněprávních vztahů a státní politiky zaměstnanosti daného státu.¹²⁶

---

¹²⁵ CHAMBERS, Damian., DAVIES, Gareth., MONTI, Giorgio. *European Union Law: Cases and Materials*. 1st. ed. Cambridge: Cambridge University Press 2010, s. 198 – 199.

¹²⁶ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Základní práva zaručená ústavami členských států versus princip přednosti evropského práva. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 508 - 515. ISBN 978-80-87284-23-0.

Vzhledem k uvedenému lze souhlasit s tím, že zavedení jednotného evropského standardu v oblasti základních práv, by mohlo v praxi horizontálních právních vztahů působit jako akcelerátor možných konfliktů jurisdikcí.

Na jedné straně tedy v diskusi o zaručování základních práv stojí proevropská doktrína, na straně druhé ústavní soudci. První ze jmenovaných institutů v argumentaci ochrany základních práv útočí na názor ústavních činitelů a hovoří o útoku na princip přednosti jako samostatného základu evropského práva a ohrožení jednotné aplikace (nebo dokonce ohrožení celé integrace¹²⁷), ústavní soudci naopak argumentují ochranou lidských práv na základě staršího a hlubšího ústavního principu.

Východisko z uvedeného sporu existuje – ochrana základních práv by měla být pluralitní záležitostí, to znamená, že aby se dosáhlo nejvyšší míry ochrany základních práv, musí Evropský soudní dvůr akceptovat roli národních ústavních soudů, potažmo též Evropského soudu pro lidská práva.

„Vzhledem k tomu, že se z evropského práva po dobu více než padesáti let vyvinul stabilní a na území členských států pevně etablovaný právní řád, může si Soudní dvůr takový ústupek dovolit,“ domnívá se Ondřejková.¹²⁸

Kromě toho se též domnívám, že garance ochrany základních práv by při existenci takového mechanismu byla efektivnější i vzhledem k tomu, že rozdělení moci mezi více orgánů účinněji brání její případné zneužití.¹²⁹

---

¹²⁷ OPPENHEIMER, Andrew. *The Relationship between European Community Law and National Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 12.

¹²⁸ Základní práva zaručená ústavami členských států versus princip přednosti evropského práva. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 508 - 515. ISBN 978-80-87284-23-0.

¹²⁹ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Základní práva zaručená ústavami členských států versus princip přednosti evropského práva. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 508 - 515. ISBN 978-80-87284-23-0.

6.3 Aplikace Charty EU v praxi

Otázkou ale zůstává, jakým způsobem bude fungovat unijní mechanismus ochrany základních práv v praxi. V této otázce jsem poměrně skeptický. Charta EU zaručuje totiž i taková práva, která lze základními nazývat jen stěží (např. právo na aktivní účast na společenském a kulturním životě starších osob, právo na přiměřenou životní úroveň, právo na volný pohyb osob, svobodu usazování apod.).

Jako kolize, která v praxi Evropského soudního dvora vznikla, je možné uvést případ Pfleger (C-390/12), u kterého Evropský soudní dvůr využil první příležitost aplikovat ustanovení Charty EU o volném pohybu služeb. Rakouský stát požadoval na provozovateli hracích automatů Robert Pfleger doložení státní licence, čímž byl podle stěžovatele omezen volný pohyb služeb (obecné ustanovení charty) a ustanovení Charty o svobodě usazování a poskytování služeb (článek 15, odst. 2), právo na podnikání (článek 16) a vlastnické právo (článek 17).

Nezávislý správní soud spolkové země Horní Rakousy vznesl na Evropský soudní dvůr dotaz, zda Listina základních práv Evropské unie a článek 56 SFEU (zákaz omezení volného pohybu služeb uvnitř Unie pro státní příslušníky členských států, kteří podnikají v jiném členském státě, než se nachází příjemce služeb) brání, aby si rakouské právní předpisy vyhradily provozování her na výherních hracích přístrojích provozovatelů s povolením.

Odpověď Evropského soudního dvora zní: *„Článek 56 SFEU brání vnitrostátním právním předpisům, o něž se jedná v původních řízeních, podle kterých může hazardní hry provozovat pouze omezený počet stávajících držitelů povolení, ledaže je toto omezení odůvodněno na základě naléhavého cíle veřejného zájmu, jako je ochrana spotřebitele nebo prevence kriminality, sleduje uvedený cíl konzistentně a koherentně vzhledem k obchodním politikám držitelů povolení a je přiměřené. Je na vnitrostátním soudu, aby určil, zda jsou tato kritéria splněna. Pokud určité omezení tato kritéria splňuje, není v rozporu s články 15, 16 nebo 17 Listiny základních práv“*.¹³⁰

---

¹³⁰ Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Pfleger ze dne 14. listopadu 2013, č. C-390/12.

Jedná se v podstatě o absurdní privilegia, která v psané podobě jako garance zní dobře, ale v praxi jsou obtížně dosažitelná. Jednak jsou příliš abstraktní, jednak samozřejmě souvisí s politickou praxí jednotlivých národních států, problematičtější je tedy otázka jejich vynutitelnosti.

Koncept aplikace je velmi složitý nejen s ohledem na otázky garance ochrany sociálních a hospodářských práv národních států, ale také s ohledem na garanci záruk v Evropské unii samotné. Unie nevytvořila žádný nový kontrolní mechanismus, vynucování chráněných práv stanovených v Chartě je tedy možné pouze v rámci stávajících druhů řízení, které jsou popsány v kapitole Soudní mechanismy.

V praxi to znamená, že Charta jako lidskoprávní listina ze své samotné povahy je schopna oprávnění jednotlivců artikulovat pouze rámcově a heslovitě a konkrétní obsah těchto práv a podmínky pro jejich výkon jsou ponechány na sekundární legislativě, na autoritativním výkladu Soudního dvora.¹³¹

Závěrem lze tedy shrnout, že Charta EU představuje velmi ambiciózní instrument garance základních práv na unijní úrovni, její aplikace je však obtížná zejména z hlediska procesních mechanismů.

Do budoucna dle mého názoru existují dva způsoby, kterými je možné rozpor mezi deklarovanými právy a reálnými prostředky jejich vynucování vyřešit. Buď Evropská unie (zřejmě v dlouhodobějším horizontu) vytvoří vlastní kontrolní mechanismy (např. řízení o porušování charty, vytvoření institutu evropské ústavní stížnosti apod.) nebo (v krátkodobějším horizontu) zůstane zachován status quo a stávající řízení se bude prohlubovat, tedy budou se v souvislosti s přístupem k evropským judičiálním orgánům postupně měnit restriktce ve vztahu k lidem jako k individuálním jednotkám.¹³²

Ve druhém případě by zřejmě měla být zachována určitá míra součinnosti Evropského soudního dvora a ústavních orgánů národních států, ve druhém případě by

---

¹³¹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Listina (Charta základních práv EU), zvláštnosti její aplikace a výhledy do budoucna. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA A KOL. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 444 - 453. ISBN 978-80-87284-23-0.

¹³² Tamtéž.

se zřejmě jednalo o jistou formu směřování k federalizaci ochrany základních práv. Ta by se tedy pomalu přestávala stávat výsostným problémem národních právních úprav a národních soudů.

Ostatně, domnívám se, že s ohledem na profederalizační charakter politického směřování současné Evropské unie obecně, je možné odvodit, že kodifikace základních práv na unijní úrovni (prostřednictvím zavedení Charty EU) znamená snahu o federalistické pojetí ochrany lidských práv obecně. Odpovědět na otázky, zda skutečně dojde k výraznému oslabování vlivů jednotlivých národních lidsko-právních kodexů na národní úrovni a zda bude docházet k zásahům institucí do práv a svobod občanů jednotlivých členských států, bude možné odpovědět až po delším čase.

ZÁVĚR

Ochrana lidských práv a svobod v současné době představuje důležitou součást všech politik Evropské unie, které jsou uvnitř i navenek realizovány. Důraz na tuto oblast začal být na mezinárodní scéně obecně kladen v 50. letech minulého století, tedy mj. v začátcích evropské integrace, a tento důraz byl logický – jednalo se o dobu, kdy svět jednoduše základní práva nerespektoval.

Na mezinárodní úrovni tak bylo postupně uzavřeno mnoho smluv, které se vztahují k obecné úpravě základních práv i k ochraně jednotlivých kategorií lidských práv (především v rámci působení Organizace spojených národů). Na evropské regionální úrovni se ochrana základních práv soustředila do rukou Rady Evropy, na jejíž půdě bylo dosud přijato mnoho smluvních nástrojů ochrany základních práv a svobod, především tedy Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod a Evropská sociální charta, které se staly hlavními garanty ochrany základních práv v evropském prostoru až do konce tisíciletí.

Paralelně se vedle tohoto mechanismu ochrany základních práv začal v rámci Evropských společenství vyvíjet mechanismus unijní, založený na judikatuře Evropského soudního dvora. Ten sice ještě v 50. a 60. letech odmítal lidská práva chránit (odmítal aplikovat ustanovení národních ústav ohledně garance lidských práv), svůj přístup ale na konci 60. let změnil – námitky žalobců k porušení základních práv komunitární právem sice stále neuznával, již se ale na základě prohlášení, která byla součástí jeho jednotlivých rozhodnutí, nestavěl ani negativně, respektive uznal, že dodržování základních práv je součástí obecných principů komunitárního práva.

Těžiště sledování lidsko-právních aktivit Evropských společenství se postupně začalo přesouvat směrem k primárnímu právu, poprvé se pojem základní práva do terminologie závazných smluvních dokumentů dostal v roce 1992 na základě Maastrichtské smlouvy.

Než však byla přijata Lisabonská smlouva v roce 2009, neexistoval unijní katalog základních práv, Evropský soudní dvůr stále aplikoval základní práva v podo-

bě nepsaných společných ústavních principů členských států. Listina základních práv a svobod do oblasti primárního práva implementovala Listinu základních práv a svobod Evropské unie, která se stala prvním psaným zdrojem lidských práv na unijní úrovni – ústavní tradice v tomto kontextu dostaly charakter pomocného interpretačního zdroje.

Přesto, že oblast ochrany základních práv není v rámci působení Evropské unie plně federalizována, tzn., že při aplikaci ochrany základních práv je národním státům ponechána značná suverenita, jsou na základě účinků Charty EU vázány minimálním standardem ochrany lidských práv.

V současné době tedy existují dvě evropské úpravy ochrany základních práv – evropská, garantovaná Evropskou úmluvou o lidských právech (Rada Evropy) a unijní, garantovaná Evropskou listinou základních práv a svobod. Z kapitoly č. 6 vyplynulo, že standard ochrany lidských práv v Evropské unii je koncipován v širších souvislostech, a že (při rozvoji stávajícího kontrolního mechanismu) bude zřejmě evropskému občanovi blíže, než mechanismus Rady Evropy, neboť dovoluje chránit základní práva během standardní procedury formou odpovědi na předběžnou otázku, není třeba čekat na vyčerpání všech domácích prostředků. Toto tvrzení je odpovědí na otázku, zda není existence Charty EU vzhledem k existenci Evropské úmluvy zbytečná.

Ze šesté kapitoly navíc také vyplynulo, že jak evropský tak unijní mechanismus ochrany základních práv jsou spolu schopny navzájem koexistovat, protože se jedná o dva rozdílné mechanismy, které vedle sebe paralelně fungují a navzájem se neomezují. Problematická je ale otázka přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě, neboť v takovém případě by Evropský dvůr pro lidská práva ve Štrasburku získal výslovnou kompetenci posuzovat porušování lidských práv Evropskou unií jako celku, proměnil by se v nejvyšší soud v Evropě. Tato myšlenka se ale neslučuje se snahou Evropské unie vytvořit samostatný, vlastní kontrolní mechanismus ochrany základních práv.

Jistý problém může při aplikaci unijního mechanismu ochrany základních práv nastat především v souvislosti s aplikací ochrany základních sociálních a hospodářských práv na úrovni jednotlivých členských států. Rozhodnutí Evropského

soudního dvora by mohlo znamenat zásah do rovnováhy právních vztahů a politik národního státu. V tomto smyslu může posilování jednotného evropského standardu v oblasti základních práv působit jako akcelerátor možných konfliktů jurisdikcí. Zdá se tedy, že dokud nebude aplikace dodržování základních sociálních a hospodářských práv potvrzena praxí, je třeba, aby Evropský soudní dvůr akceptoval roli národních ústavních soudů.

Pokud má být Charta EU tak ambiciózním instrumentem garance, jak je propagováno, aby standard ochrany základních práv co nejvíce posilovala, je potřeba ještě dořešit otázku kontrolních mechanismů, neboť, jak vyplynulo z páté kapitoly, současný stav není uspokojivý, jednotlivci se může vzhledem k právní úpravě svých práv dovolávat pouze obtížně. Řešením je odstranění restrikcí, které brání jednotlivcům odvolávat se jako individuálním jednotkám k judiciálním orgánům, nebo zavést jednodušší kontrolní mechanismus, například v podobě vytvoření institutu evropské ústavní stížnosti.

Cílem této práce bylo kriticky zhodnotit význam základních práv v prostředí soudobé Evropské unie prostřednictvím interpretace právních pramenů. Doufám, že se mi cíl naplnit podařilo.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ARNOLD, Rainer. Nový evropský pověřenec pro lidská práva (Ombudsman). *Evropské právo*. 2000, č. 2, s. 11.

BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. 1. vyd. Praha: Aspi, 2005. 259 s. ISBN 80-7357-073-4.

Filip, Jan. K pojmu základního práva nebo svobody z hlediska jednoho nálezu Ústavního soudu. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1995. roč 134, č. 8, s. 771 – 782.

GRYGAR, Jiří. Ochrana základních práv v Evropské unii. 1. vyd. Praha: Justis, 2001. 237 s. ISBN 798-80-864-1213-9.

JŮVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 3. rozšířené vyd. Brno: Paido, 1995. 65 s. ISBN 80-85931-07-9.

KOVAŘÍK, Jiří. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2001. 222 s. ISBN 80-704-0531-7.

KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2011. 176 s. ISBN 978-80-7431-056-0.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část*. 5. doplněné vyd. Prah: Doplněk, 2008. 552 s. ISBN 978-80-7239-218-6.

ONDŘEJKOVÁ, Jana. Základní práva zaručená ústavami členských států versus princip přednosti evropského práva. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA A KOL. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 508 - 515. ISBN 978-80-87284-23-0.

PIKNA, Bohumil. *Evropské právo se zaměřením na justici a vnitřní věci*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000. 247 s. ISBN 978-80-725-1039-9.

PIKNA, Bohumil. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva: Prizmatem Lisabonské smlouvy*. 3. rozšířené vyd. Praha: Linde, 2012. 435 s. ISBN 978-80-7201-889-5.

Potočný, Miroslav., ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část. 6.* doplněné a rozšířené vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 533 s. ISBN 978-80-7400-398-1.

PŘIBÁŇ, Jiří. *Sociologie práva: Systémově teoretický přístup k modernímu právu.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 197 s. ISBN 80-85850-18-4.

SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv.* 2. upravené a rozšířené vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 364 s. ISBN 80-210-1485-7.

SVATONĚ, Jan., FILIP, Jan. *Státověda.* 5. aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s. ISBN 978-80-7357-685-1.

ŠIMÁK, Jiří. Lidská práva - od historie do současnosti. *Zdravotně sociální vědy.* 2005, č. 7.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii.* 2. rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Aspi Publishing, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7201-710-2.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Listina (Charta základních práv EU), zvláštnosti její aplikace a výhledy do budoucna. In: GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA A KOL. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu.* Praha: Auditorium, 2011, 444 - 453. ISBN 978-80-87284-23-0.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv.* 3. doplněné vyd. Praha: Beck, 2010. 170 s. ISBN 978-80-7400-318-9.

VĚRNÝ, Arsén., Dausés, A. Manfred. *Evropské právo se zaměřením na rozhodovací praxi Evropského soudního dvora.* 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 447 s. ISBN 80-85864-41-X.

WEYER, František. *Československé právo ústavní.* 1. vyd. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. ISBN není uvedeno.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

CRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases, and Materials.* 1st. ed. Oxford: Oxford University Press, 2011. 1320 p. ISBN 978-01-995-7699-9.

CHAMBERS, Damian., DAVIES, Gareth., MONTI, Giorgio. *European Union Law: Cases and Materials.* 1st. ed. Cambridge: Cambridge University Press 2010. 1116 p. ISBN 978-11-394-8788-7.

MC GOLDRICK, Dominic. *The Human Rights Committee. Its Role in the Development of International Covenant on Civil and Political Rights*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1991. 576 p. ISBN 978-80-198-8252-78-8.

OPPENHEIMER, Andrew. *The Relationship between European Community Law and National Law*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 732 p. ISBN 978-05-21630-98-6.

Internetové zdroje

Europa: Agentura Evropské unie pro základní práva. *Www.europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-05-23]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/fra/index_cs.htm

Europa: Evropský parlament: Petiční právo. *Www.europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-05-29]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.4.html

Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. *Www.cpt.coe.int* [online]. 2014 [cit. 2014-05-22]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/czech.htm>

PEJCHALOVÁ-GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra a Klára URBANOVÁ. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Studie č. 3.172: Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. *Www.psp.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-05-26]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=89167

Legislativa, rozsudky, smlouvy

Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty. (97/C 340/01) ze dne 2. října 1997, čl. 7.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropské unie (CIG 14/07) ze dne 13. prosince 2007, uzavřená v Lisabonu.

Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000.

Maastrichtská smlouva o Evropské unii (92/C 191/01) ze dne 1. listopadu 1992.

Niceská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty. (2001/C 80/01) ze dne 26. února 2001.

Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Firma J. Nold v. Commission ze dne 14. května 1974, č. 4/73.

Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Pfleger ze dne 14. listopadu 2013, č. C-390/12.

Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Stauder ze dne 12. listopadu 1969, č. 29/69.

Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Van Gend En Loos ze dne 5. února 1963, č. 26/62.

Rozsudek Evropského soudního dvora v případě Wachauf ze dne 13. července 1989, č. 5/88.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 2009/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednané v Římě dne 4. listopadu 1950.

Sdělení MZV č. 14/2000 Sb., o přijetí Evropské sociální charty dne 18. října 1961 v Turíně.

Smlouva o fungování o Evropské unii. (C 115/47) ze dne 19. října 2007 uzavřená v Lisabonu.

Všeobecná deklarace lidských práv, podepsaná dne 10. prosince 1948 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v Paříži.

Vyhláška MZV č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, dohodnutých dne 7. října 1968 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v New Yorku.

Vyhláška MZV č.30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, dohodnutých dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

Vysvětlení k Listině základních práv č. 2007/C 303/02. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2000.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1993.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.....	
Příloha B - Katalog občanských a politických práv - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	
Příloha C - Protokol č. 30 o uplatňování listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království.....	

PŘÍLOHY

Příloha A - Základní - Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Čl. 6.

1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo na práci, které zahrnuje právo každého na příležitost vydělávat si na živobytí svojí prací, kterou si svobodně vybere nebo přijme, a učiní příslušné kroky k ochraně tohoto práva.
2. Opatření, jež mají být učiněna státy, smluvními stranami Paktu, k dosažení plného uskutečnění tohoto práva, budou zahrnovat programy technického a odborného zaškolení a výcviku, plány a prostředky k dosažení stálého hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje a plné a produktivní zaměstnanosti za podmínek, zajišťujících jednotlivci základní politické a hospodářské svobody.

Čl. 7.

Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého člověka na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, které zajišťují zejména:

- a) odměnu, která poskytuje jako minimum všem pracovníkům:
  - spravedlivou mzdu a stejnou odměnu za práci stejné hodnoty bez jakéhokoli rozlišování, přičemž zvláště ženám jsou zaručeny pracovní podmínky ne horší, než jaké mají muži, se stejnou odměnou za stejnou práci;
  - slušný život pro ně a jejich rodiny, v souladu s ustanoveními tohoto Paktu;
- b) bezpečné a zdravotně nezávadné pracovní podmínky;
- c) stejnou příležitost pro všechny dosáhnout v zaměstnání povýšení na odpovídající vyšší stupeň, přičemž nebudou uplatňována jiná kritéria, než délka zaměstnání a schopnosti;
- d) odpočinek, zotavení a rozumné vymezení pracovních hodin a pravidelná placená dovolená, jakož i odměna ve dnech veřejných svátků.

Čl. 8

1. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují zajistit:

- a) právo každého na zakládání odborových organizací a právo přistupovat do odborových organizací podle vlastního výběru, podléhající pouze stanovám příslušné odborové organizace, k uplatňování a ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů. Výkon tohoto práva nesmí být omezen žádnými omezeními kromě těch, která jsou stanovena zákonem a která jsou nezbytná v demokratické společnosti, v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, nebo k ochraně práv a svobod druhých;
  - b) právo odborových organizací na zakládání národních federací nebo konfederací a jejich právo vytvářet mezinárodní odborové organizace nebo se k nim připojit;
  - c) právo odborových organizací na svobodnou činnost, nepodléhající žádným omezením kromě těch, která jsou stanovena zákonem a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo k ochraně práv a svobod druhých;
  - d) právo na stávku za předpokladu, že je vykonáváno v souladu se zákony příslušné země.
2. Tento článek nebrání uložit zákonná omezení výkonu těchto práv pro příslušníky ozbrojených sil nebo policie nebo správních orgánů státu.
  3. Nic v tomto článku neopravňuje smluvní strany Úmluvy Mezinárodní organizace práce z roku 1948 o svobodě sdružování a ochraně práva organizovat se, aby přijaly zákonodárná opatření, jež prejudikovala záruky stanovené v této Úmluvě, nebo aplikovaly právo takovým způsobem, jenž by tyto záruky prejudikoval.

Čl. 9.

Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na sociální zabezpečení, zahrnující v to právo na sociální pojištění.

Čl. 10.

Státy, smluvní strany Paktu, uznávají, že:

1. Nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí. Sňatek musí být uzavřen na základě svobodného souhlasu snoubenců.
2. Zvláštní ochrana by měla být poskytována matkám v průběhu přiměřeného období před a po narození dítěte. Během tohoto období by pracujícím matkám měla být poskytnuta placená dovolená nebo dovolená s odpovídajícími požitky ze sociálního zabezpečení.
3. Zvláštní opatření by měla být činěna pro ochranu a pomoc všem dětem a mládeži bez jakékoli diskriminace na základě rodinného původu nebo jiných podmínek. Děti a mládež by měly být ochraňovány před hospodářským a sociálním vykořisťováním. Jejich zaměstnávání

prací, která by škodila jejich morálce nebo zdraví nebo byla nebezpečná jejich životu, nebo by mohla brzdit jejich normální vývoj, by měla být trestná podle zákona. Státy by měly také stanovit věkovou hranici, pod kterou by dětská námezdní práce měla být zakázána a trestána podle zákona.

Čl. 11.

1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek. Smluvní státy podniknou odpovídající kroky, aby zajistily uskutečnění tohoto práva, uznávající pro dosažení tohoto cíle zásadní důležitost mezinárodní spolupráce, založené na svobodném souhlasu.
2. Státy, smluvní strany Paktu, uznávající základní právo každého na osvobození od hladu, učiní jak jednotlivě, tak i na základě mezinárodní součinnosti taková opatření, zahrnující v to zvláštní programy, jichž je zapotřebí:
  - a) ke zlepšení způsobů výroby, uchovávání a distribuce potravin plným využitím technického a vědeckého poznání, šířením znalostí o zásadách výživy a rozvíjením nebo reformováním zemědělských systémů takovým způsobem, aby se dosáhlo nejúčinnějšího rozvoje a využití přírodních zdrojů;
  - b) k zajištění spravedlivé distribuce světových zásob potravin v poměru k potřebě, s přihlédnutím k problémům jak zemí dovážejících potraviny, tak zemí, které potraviny vyvážejí.

Čl. 12.

2. Státy, smluvní strany Paktu, učiní opatření k dosažení plného uskutečnění tohoto práva, která budou zahrnovat:

- a) opatření ke snížení počtu potratů a kojenecké úmrtnosti a opatření ke zdravému vývoji dítěte;
- b) zlepšení všech stránek vnějších životních podmínek a průmyslové hygieny;
- c) prevenci, léčení a kontrolu epidemických, místních nemocí, chorob z povolání a jiných nemocí;
- d) vytvoření podmínek, které by zajistily všem lékařskou pomoc a péči v případě nemoci.

Čl. 13.

1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posí-

lení úcty k lidským právům a základním svobodám. Souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru. 2. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají, že se zřetelem na dosažení plného uskutečnění tohoto práva:

- a) základní vzdělání bude povinné a svobodně přístupné pro všechny;
  - b) středoškolské vzdělání ve svých různých formách, zahrnujíc v to technické a odborné středoškolské vzdělání, bude všeobecně umožněno a zpřístupněno pro všechny všemi vhodnými prostředky a zejména postupným zaváděním bezplatného vzdělání;
  - c) vyšší vzdělání bude rovněž zpřístupněno pro všechny, a to podle schopností všemi vhodnými prostředky a zejména postupným zaváděním bezplatného vzdělání;
  - d) elementární vzdělání osob, které nezískaly nebo nedokončily základní vzdělání, bude pokud možno povzbuzováno nebo zintenzivněno;
  - e) bude na všech stupních aktivně usilováno o rozvoj školského systému, bude zaveden přiměřený systém stipendií a soustavně budou zlepšovány materiální podmínky vyučujících.
3. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, případně poručníků, zvolit pro jejich děti jiné školy než ty, které byly zřízeny veřejnými orgány, které odpovídají takové minimální úrovni vzdělání, jaká je stanovena nebo schválena státem, a zajišťovat náboženskou a morální výchovu jejich dětí ve shodě s jejich vlastním přesvědčením.
4. Žádná z částí tohoto článku nemá být vykládána jako vměšování do svobody jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce, vždy však za podmínek zachování zásad stanovených v odst. 1 tohoto článku a požadavků, že vzdělání poskytované v takových institucích má odpovídat minimální úrovni stanovené státem.

Čl. 14.

Každý stát, smluvní strana Paktu, který v době, kdy se stane smluvní stranou, není s to zabezpečit na mateřském území nebo na jiném území pod jeho pravomocí, povinné základní bezplatné vzdělání, se zavazuje vypracovat a přijmout během dvou let podrobný plán opatření pro postupné zavádění zásady povinného a bezplatného vzdělání pro všechny, a to v přiměřené době, která bude v plánu stanovena.

Čl. 15.

1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého:

- a) účastnit se kulturního života;
  - b) užívat plodů vědeckého pokroku a jeho využití;
  - c) požívat ochrany morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.
2. Opatření, která mají být učiněna státy, smluvními stranami Paktu, k dosažení plného uskutečnění tohoto práva, budou zahrnovat i ta, jež jsou nutná pro zachování, rozvoj a šíření vědy a kultury.
  3. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu, nezbytnou pro vědecký výzkum a tvůrčí činnost.
  4. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají prospěch, plynoucí z povzbuzování a rozvoje mezinárodních styků a spolupráce ve vědecké a kulturní oblasti.

Příloha B - Katalog občanských a politických práv - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Část III

Čl. 6

1. Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.
2. V zemích, kde nebyl zrušen trest smrti, může být rozsudek trestu smrti vyhlášen pouze za nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán, a nikoli v rozporu s ustanoveními tohoto Paktu a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Tento trest může být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vyneseného příslušným soudem.
3. Jestliže zbavení života znamená zločin genocidia, rozumí se, že nic v tomto článku neopravňuje kterýkoli stát, který je smluvní stranou Paktu, odchýlit se od kteréhokoli závazku, jenž byl převzat na základě ustanovení Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.
4. Každý, kdo byl odsouzen k trestu smrti, má právo žádat o milost nebo zmírnění trestu. Amnestie, milost nebo zmírnění trestu smrti mohou být uděleny ve všech případech.
5. Rozsudek trestu smrti nebude ukládán za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let a nebude vykonán na těhotných ženách.
6. Tohoto článku se nelze dovolávat proto, aby se zabránilo zrušení trestu smrti nebo aby zrušení trestu smrti bylo zdrženo kterýmkoli státem; účastníkem tohoto Paktu.

Čl. 7

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Zvláště nebude nikdo bez svého svobodného souhlasu podrobován lékařským nebo vědeckým pokusům.

Čl. 8

1. Nikdo nesmí být držen v otroctví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.
2. Nikdo nesmí být držen v nevolnictví.
3. a) Na nikom se nesmí vyžadovat, aby vykonával nucenou nebo povinnou práci;
b) článek 3. a) nebrání vykonávání těžké práce v zemích, kde je možno uvalit trest vězení s těžkou prací za trestný čin, byl-li vynesen příslušným soudem takový rozsudek;
c) pro účely tohoto odstavce termín "nucená nebo povinná práce" nezahrnuje:
(i) jakoukoli práci nebo službu, jež nejsou zmíněny v pododstavci b), které se normálně vyžadují od osoby, která je ve vazbě v důsledku pravomocného platného rozhodnutí soudu, nebo od osoby, která je podmíněně propuštěna z takové vazby;
(ii) jakoukoli službu vojenské povahy a v zemích, kde se uznává odmítnutí vojenské služby na základě přesvědčení, jakoukoli národní službu, jež se podle zákona vyžaduje od osob, které odmítají vojenskou službu z důvodů svého přesvědčení;
(iii) jakoukoli službu vynucenou v mimořádných případech nebo při pohromě ohrožující život nebo blahobyt společenství;
(iv) jakoukoli práci nebo službu, jež tvoří součást běžných občanských povinností.

Čl. 9

1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být svévolně zatčen nebo zadržen. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě případů, kdy se tak stane na základě zákona a ve shodě s řízením, jež je stanoveno zákonem.
2. Každý, kdo je zatčen, musí být v době zatčení seznámen s důvody svého zatčení a musí být neprodleně informován o obviněních proti němu vznesených.
3. Každý, kdo je zatčen nebo zadržen na základě obvinění z trestného činu, musí být neprodleně předveden před soudce nebo jiného úředníka, který je zákonem zmocněn vykonávat soudcovskou

pravomoc, a má právo na trestní řízení v přiměřené době nebo na propuštění. Není obecným pravidlem, aby osoby čekající na trestní řízení byly drženy ve vazbě; propuštění může však být podmíněno zárukami, že se dostaví k trestnímu řízení v jakémkoli jiném stadiu soudního řízení a k vynesení rozsudku.

4. Každý, kdo je zatčen nebo se nalézá ve vazbě, má právo na řízení před soudem tak, aby soud mohl rozhodnout bez prodlení o právoplatnosti jeho zadržení a nařídít jeho propuštění, jestliže vazba není zákonná.

5. Každý, kdo se stal obětí nezákonného zatčení nebo vazby, má vymahatelné právo na náhradu.

Čl. 10

1. Se všemi osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti.

2. a) Obviněné osoby jsou s výjimkou mimořádných okolností odděleny od osob odsouzených a zachází se s nimi úměrně ke skutečnosti, že o jejich vině dosud nebylo rozhodnuto;

b) obviněné mladistvé osoby jsou odděleny od dospělých a jsou co možná nejrychleji postaveny před soud.

3. Vězeňský řád zajistí takové zacházení s vězni, jehož hlavním cílem je jejich převýchova a náprava. Mladiství zločinci budou odděleni od dospělých a dostane se jim zacházení přiměřeného jejich věku a právnímu postavení.

Čl. 11

Nikdo nebude uvězněn pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

Čl. 12

1. Každý, kdo se právoplatně nachází na území určitého státu, má na tomto území právo svobody pohybu a svobody zvolit si místo pobytu.

2. Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní.

3. Výše zmíněná práva nepodléhají žádným omezením kromě těch, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v tomto Paktu.

4. Nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země.

Čl. 13

Cizinec nacházející se právoplatně na území státu, který je smluvní stranou Paktu, může být z něho vyhoštěn pouze na základě rozhodnutí, k němuž se dospělo v souladu se zákonem, a má možnost, kromě případů, kdy naléhavé důvody národní bezpečnosti vyžadují jiný postup, předložit námitky proti svému vyhoštění a dát svůj případ přezkoumat příslušným orgánem nebo osobou nebo osobami příslušným orgánem zvláště označenými a být před nimi za tímto účelem zastoupen.

Čl. 14

1. Všechny osoby jsou si před soudem rovny. Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu. Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo tehdy, když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo mohou být vyloučeny v rozsahu, který je podle přísného mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění prejudikovalo zájmy spravedlnosti; avšak každý rozsudek vynesený v trestní nebo občanskoprávní věci bude zveřejněn s výjimkou případů, kdy zájem mladistvých osob vyžaduje jiný postup nebo kdy se řízení týká manželských sporů nebo opatrovnictví dětí.

2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky:

a) má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu;

b) má mít dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby;

c) má být souzen bez zbytečného odkladu;

d) má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě;

e) má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu;

f) má se mu dostat pomoci tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá

u soudu;

g) nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

4. V trestním řízení proti mladistvým se vezme v úvahu jejich věk a skutečnost, že je žádoucí usilovat o jejich nápravu.

5. Každý, komu bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, má právo, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem.

6. Jestliže bylo někomu dokázáno spáchání trestného činu a jestliže byl později tento důkaz vyvrácen nebo byl zproštěn obžaloby na základě toho, že nějaká nová skutečnost přesvědčivě ukazuje, že výrokem soudu byl porušen zákon, poskytne se tomu, kdo byl potrestán na základě takového důkazu, náhrada podle zákona, pokud se nedokáže, že včasné uvedení ve známost dříve neznámé skutečnosti nejde zcela nebo částečně na vrub této osoby.

7. Trestní stíhání nelze zahájit proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž čin skončilo pravomocným rozhodnutím soudu, jímž byl obžalovaný uznán vinným nebo jímž byl obžaloby zproštěn.

Čl. 15

1. Nikdo nesmí být potrestán za čin, který nebyl trestný podle zákona v době, kdy byl spáchán.

Pachateli nelze uložit vyšší trest než dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy byl trestný čin spáchán. Nový zákon má zpětnou působnost pouze tehdy, jestliže je pro pachatele příznivější.

2. Nic v tomto článku neprejudikuje potrestání za jakýkoli čin, který v době, kdy byl spáchán, byl trestný podle obecných právních zásad uznávaných společenstvím národů.

Čl. 16

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

Čl. 17

1. Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst.

2. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl. 17

1. Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst.
2. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl. 18

1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Toto právo zahrnuje v sobě svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevovat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováváním obřadů a vyučováním.
2. Nikdo nesmí být podroben donucování, které by narušovalo jeho svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby.
3. Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.
4. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, a tam, kde je to vhodné, poručníků, zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení rodičů nebo poručníků.

Čl. 19

1. Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky.
2. Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.
3. Užívání práv uvedených v odstavci 2 tohoto článku s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Může proto podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:
  - a) k respektování práv nebo pověstí jiných;
  - b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.

Čl. 20

1. Jakákoli válečná propaganda je zakázána zákonem.
2. Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.

Čl. 21

Uznává se právo na pokojné shromažďování. Výkon tohoto práva nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkami, jež stanoví zákon a jež jsou nutné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Čl. 22

1. Každý má právo na svobodu sdružovat se s jinými, i právo zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace a přistupovat k nim.
2. Výkon tohoto práva nesmí být žádným způsobem omezován; výjimkou jsou omezení, jež jsou stanovena zákonem a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Nic v tomto článku nebrání omezit zákonem výkon tohoto práva příslušníkům ozbrojených sil a policie.
3. Nic v tomto článku neopravňuje smluvní strany Úmluvy Mezinárodní Organizace práce z roku 1948 o svobodě sdružování a ochraně práva organizovat se, aby přijaly zákonodárná opatření, jež by prejudikovala záruky stanovené v tomto Paktu nebo aplikovala právo takovým způsobem, jenž by tyto záruky prejudikoval.

Čl. 23

1. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu.
2. Uznává se právo mužů a žen uzavřít v přiměřeném věku sňatek a založit rodinu.
3. Manželství nebude uzavřeno bez svobodného a plného souhlasu snoubenců.
4. Státy, smluvní strany Paktu, podniknou vhodné kroky k tomu, aby zajistily stejná práva a povinnosti snoubenců při sňatku, v manželství a při rozvodu. Při rozvodu se rozhodne o nutné ochraně dětí.

Čl. 24

1. Každé dítě má bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního nebo sociálního původu, majetku nebo rodu právo na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce, ze strany jeho rodiny, společnosti a státu.
2. Každé dítě je registrováno okamžitě po narození a dostane jméno.
3. Každé dítě má právo na státní příslušnost.

Čl. 25

Každý občan má právo a možnost, bez jakýchkoli rozdílů uvedených v článku 2 a bez neodůvodněných omezení:

- a) podílet se na vedení veřejných záležitostí přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců;
- b) volit a být volen v pravidelných volbách, jež se budou konat na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva, tajným hlasováním zabezpečujícím svobodu hlasování;
- c) vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.

Čl. 26

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace. Zákon zakáže jakoukoli diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu.

Čl. 27

Ve státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, nebude jejím příslušníkům upíráno právo, aby spolu s ostatními příslušníky menšiny užívali své vlastní kultury, vyznávali a projevovali své vlastní náboženství nebo používali svého vlastního jazyka.

Příloha C - Protokol č. 30 o uplatňování listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království

Článek 1

1. Charta nerozšiřuje možnost Soudního dvora Evropské unie ani jakéhokoliv soudu Polska či Spojeného království shledat, že právní a správní předpisy, zvyklosti nebo postupy Polska či Spojeného království nejsou v souladu se základními právy, svobodami nebo zásadami, které Charta potvrzuje.

2. Zejména, a aby se předešlo jakékoliv pochybnosti, nic v hlavě IV Charty nezakládá soudně vymahatelná práva platná v Polsku či ve Spojeném království, pokud tato práva nejsou stanovena ve vnitrostátním právu Polska či Spojeného království.

Článek 2

Tam, kde ustanovení Charty odkazuje na vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti, vztahuje se toto ustanovení na Polsko či Spojené království pouze v tom rozsahu, v jakém jsou práva nebo zásady v dotyčném ustanovení obsažené uznávány v právních předpisech nebo zvyklostech Polska či Spojeného království.“

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lukáš Andrič

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: Kombinovaná

**Název práce: Sociální práva - historický vývoj, základní dokumenty
a jejich ochrana v současné EU**

Rok: 2014

Počet stran bez příloh: 75

Celkový počet stran příloh:10

Počet titulů české literatury a pramenů: 22

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník Ph.D.